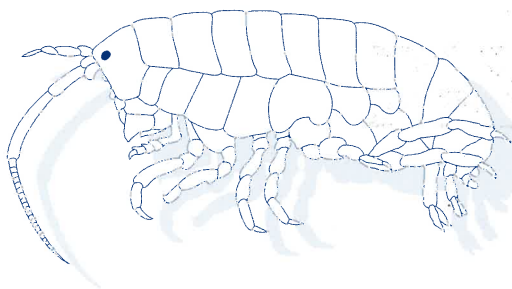

Afgifte kantoor Oostende I

ISSN 0773-3542

België-Belgique
P.B.
8400 OOSTENDE I
3/5016

De Strandvlo

VLIZ vzw

Victorialaan 3

B-8400 Oostende

Driemaandelijks tijdschrift
van **De Strandwerkgroep België**

Jaargang **22** nr. **3**

Juli • Augustus • September 2002

Periodiek van **De Strandwerkgroep, vereniging voor mariene biologie**
Verschijnt driemaandelijks

Voorzitter

Francis Kerckhof Muscarstraat 14, 8400 Oostende
e-mail : FrancisKerckhof@hotmail.com

☎ 059/50.72.94

Secretaris & WebMaster

Johan Mares Forelstraat 80, 9000 Gent
e-mail : johan.mares@strandwerkgroep.org

☎ 09/329.89.15

Penningmeester

Bart Verhaeghe Zuidbroekstraat 11, 8600 Woumen
e-mail : bart.verhaeghe@euronet.be

☎ 051/50.23.46

Redactieraad De Strandvlo

Ingrid Jonckheere St.-Idesbaldusstraat 20 bus 402, 8670
Koksijde

☎ 058/52.19.46
of
050/81.37.68

e-mail : ingrid.jonckheere@west-vlaanderen.be

Guido Rappé Kapelstraat 3, 9910 Ursel

☎ 09/374.39.68

e-mail : guido.rappe@br.fgov.be

Public Relations

Marie-Thérèse Panneels- Ter Yde 1, 8670 Koksijde
Vanhaelen

☎ 058/51.86.15

Els Vanderperren Kervyndreef 36, 8200 Brugge
e-mail : els.vanderperren@yucom.be

☎ 0477/23.11.18

Bestuursleden

Jean-Paul Vanderperren Hoogstraat 137, 1980 Zemst
e-mail : vdpjp@yucom.be

☎ 015/34.07.81

Jan Haelters J. Britostraat 24, 8200 Brugge
e-mail : j.haelters@mumm.ac.be

☎ 050/39 16 55

website : <http://www.strandwerkgroep.org> - **e-mail** : info@strandwerkgroep.org

Abonnementsprijs Belgische leden: **7,50 Euro**. Te storten op **rek. 000-1493424-12**, op naam van "De Strandwerkgroep" p/a B. Verhaeghe (zie hoger).
In Nederland kan gestort worden op **postgiro 0222305** op naam van
Standwerkgroep België, Zuidbroekstraat 11, 8600 Woumen, België.
Buitenlandse leden betalen: **9,00 Euro**.

INHOUD

Jaargang 22 nr. 3-4

Inhoud, Bestuursmededeling, Excursiekalender 2002-2003, Jaarvergadering	79
M.-Th. Vanhaelen & Francis Kerckhof	84
De ovale otterschelp <i>Lutraria lutraria</i> (Linnaeus, 1758)	
een nieuwe soort voor de Belgische fauna	
Marco Faasse & Hans De Blauwe	95
De sierlijke slibanemoon <i>Sagartia elegans</i> Dalyell, 1848	
in België	
M.-Th. Vanhaelen	97
Weer talrijke waarnemingen van erwtenkrabbetjes	
<i>Pinnotheres pisum</i> (Linnaeus, 1758) aan de Westkust in 2002	
René Billiau	99
Reuzenstranding van verse (levende) wijde mantels	
<i>Aequipecten opercularis</i> (L., 1758) te De Panne op 8 en 9 november 1999	
M.-Th. Vanhaelen	103
Een opvallende krabbenstranding te Koksijde in december 2001	
M.-Th. Vanhaelen	104
Korte Mededeling. <i>Monodonta lineata</i> aan de Westkust; vierde bericht	
Hans De Blauwe	105
Bryozoa verzameld tijdens de SWG-Reis naar Dale (Zuid-Wales) in april 2001	
M.-Th. Vanhaelen	115
De gladde kiezelkrab <i>Ebalia tumefacta</i> (Montagu, 1808) voor het eerst aangespoeld op het strand van Koksijde, Ster der Zee	
M.-Th. Vanhaelen	117
Enkele interessante vondsten van mollusken aan de Westkust tijdens de winters 2001-2002	
Oproep	118
Guido Rappé	119
Eerste vangst van <i>Micropogonias undulatus</i> , een Amerikaanse vis in Belgische en Europese wateren	
Boekbespreking – Poëzie (pag. 124)	122

WOORD VOORAF

Op de valreep, voor het einde van het jaar 2002, kregen we toch nog een Strandvlo afgewerkt. We voegden twee nummers samen tot één boekje, niet wegens gebrek aan kopij wel wegens gebrek aan tijd (vooral van onze voorzitter). We hopen dat het lange wachten tot weer eens een Strandvlo verscheen snel vergeten wordt wanneer je dit nummer doorneemt.

Er wordt onder ander melding gemaakt van drie nieuwe soorten voor onze Belgische mariene fauna namelijk *Lutraria lutraria*, *Sagartia elegans* en *Micropogonias undulatus*. We wensen jullie veel leesgenot en prettige eindejaarsdagen toe.

BESTUURSMEEDEDELINGEN

Laagwatertabel Oostende - januari, februari, maart 2003 (weekends)

januari

za 04/01	8.29-20.46
zo 05/01	9.13-21.29
za 11/01	1.15-14.00
zo 12/01	2.14-14.54
za 18/01	7.33-19.42
zo 19/01	8.13-20.24
za 25/01	00.13-12.52
zo 26/01	01.07-13.49

februari

za 01/02	7.38-19.54
zo 02/02	8.19-20.33
za 08/02	23.56-12.08
zo 09/02	-12.48
za 15/02	6.39-18.46
zo 16/02	7.21-19.29
za 22/02	11.32-23.43
zo 23/02	-12.20

maart

za 01/03	6.43-19.02
zo 02/03	7.25-19.40
za 08/03	10.46-22.41
zo 09/03	11.11-23.08
za 15/03	5.19-17.34
zo 16/03	6.15-18.26
za 22/03	10.23-22.35
zo 23/03	11.06-23.18
za 29/03	5.35-18.05
zo 30/03	6.24-18.46

LW te :

Boulogne	43 min. vroeger
Calais	19 min. vroeger
Duinkerke	9 min. vroeger
Nieuwpoort	2 min. vroeger
Zeebrugge	8 min. later
Vlissingen	30 min. later

Excursiekalender 2002 - 2003

- **Zondag 29 december 2002:** De Panne, eindejaarsexcursie
Afspraak: 13 uur Esplanade, Leopold I-monument
- **Zondag 26 januari 2003:** leven op een winterstrand
Afspraak: 13u30 De Haan, tramstation, centrum De Haan.
- **Zaterdag 15 februari 2003:** Jaarvergadering (ganse dag, tot ong. 17u)
Afspraak: 10u00 Oostende, Jeugdherberg "De Ploate", Langestraat 82.

- **Zaterdag 22 februari:** bemonstering van de strandhoofden.
Halve Maan - Oostende.
Afspraak: 10u30 Oostende, vuurtoren, Hendrik Baalskaai.
- **Zaterdag 22 maart 2003:** daguitstap naar de Noordfranse kust, ten zuiden van Cap Griz-Nez.
Afspraak: 8u30 stipt verzamelen op de markt van Audresselles.
- **15 tot 21 april 1993: Bretagne, Trébeurden.**
Info: J.P. Vanderperren, tél. 015/34.07.81 / e-mail vdpjp@yucom.be
- **Zondag 18 mei 2003:** de strandhoofden van Duinbergen, een habitat voor veel zeedieren en -planten
Afspraak: 10u00 Duinbergen : Zeedijk Albertstrand, ter hoogte van de zuidelijkste golfbrekers (P. Van der Meerschenlaan).
- **Zondag 22 juni 2003:** Zeebrugge, Jachthaven waarneming van de sierlijkste zeewezens: kwalen en kwalletjes, onder leiding van Hans De Blauwe.
Afspraak: 13u30 Rederskaai, overkant oude vismijn, links van de Marine
- **Zondag 17 augustus 2003:** Geleide wandeling in de IJzermonding.
Afspraak: 10u00 Nieuwpoort: parking nabij Halve Maanstraat (ong. 1 km ten noorden van Albert I monument) aan de ingang van het reservaat.
Verrekijker aan te bevelen; laarzen onontbeerlijk.
- **Zondag 14 september 2003:** garnaalkrui-excursie
Afspraak: 10u00; plaats nog te bepalen; info volgt in de strandvlo. Leden die dan zelf willen kruien zijn zeer welkom.
- **Zaterdag 29 november 2003:** het strand van Koksijde en de strandhoofden nabij Ster der Zee.
Afspraak: 10u30 Koksijde parking Ster der Zee, zeedijk Koksijde, einde Prof. Blanchardlaan
- Zondag 28 december 2003:** Traditionele eindejaarsexcursie op het Westhoekstrand.
Afspraak: 10u30 De Panne, einde Dynastielaan, Schuilenlaan, op het zeedijkje.

Het Zeepaard

De penningmeester van de Nederlandse strandwerkgemeenschap vraagt mij het volgende mee te delen:

Wegens de steeds stijgende prijzen van papier, drukwerk, en verzendkosten is de Nederlandse SWG genoodzaakt om de contributie voor 2003 te verhogen voor Nederlandse en Belgische leden naar 10,00 Euro. – Instellingen, verenigingen en Musea zullen 12,50 Euro betalen.

Het plan is ook Het Zeepaard van 24 pagina's naar 32 pagina's te brengen en eenmaal per jaar 4 kleurenpagina's te bieden.

Korte Mededeling

Bijzondere vangst

31541

Op zaterdag 16 november 2002 deed ik tijdens het kruien voor het strand van De Panne (ter hoogte van Leopold I – monument) een bijzondere vangst. Naast enkele pladijzen; dikkopjes, griet en slechts 350 gram gezeefde garnalen zat er in mijn tweede trek een zeestekelbaars *Spinachia spinachia*. Onmiddellijk zag ik dat het iets bijzonders was maar een naam kon ik er niet op plakken. Eerst dacht ik aan een bijzondere soort zeenaald. Daarom heb ik het dier mee naar huis genomen en in leven gehouden.

De determinatie duurde niet lang! Weldra kwam ik bij *Spinachia spinachia*. Het dier had een lengte van 12,50 cm. De dag nadien leefde het dier nog steeds en werd het terug in zee uitgezet.

René Billiau
Westhoeklaan 13
8660 De Panne

Jaarvergadering Strandwerkgroep op zaterdag 15 februari 2003

Plaats : Jeugdherberg 'De Ploate', Langestraat 82, Oostende

Programma :

9 uur 30: Ontvangst met koffie

10 uur 00: Voordracht "Zeepokken" door Francis Kerckhof.

Zeepokken, het zijn heel algemene organismen, maar toch blijken ze niet altijd makkelijk op naam te brengen. De soorten van onze kust – waaronder enkele nieuwkomers – zullen de revue passeren. Met tips voor het determineren.

11 uur 30 : Administratief gedeelte

12 uur 30 : Middagmaal (vooraf uw naam doorgeven aan Francis Kerckhof – kostprijs: democratisch)

14 uur 00 : "Morfologie en dynamiek van de Vlaamse zandstranden" door prof. Guy De Moor.

Professor emeritus De Moor verrichtte jarenlang onderzoek over dit onderwerp. Hij bezit niet alleen een schat aan ervaring maar is bovendien een boeiende verteller.

- Tussenin zal er ruim gelegenheid zijn voor het determineren van mariene organismen. Een aantal stereomicroscopen zal ter beschikking staan van de leden.
- Was u in 2002 de gelukkige vinder van een merkwaardige vondst, aarzel niet ze mee te brengen!

De ovale otterschelp *Lutraria lutraria* (Linnaeus, 1758) een nieuwe soort voor de Belgische fauna

M.-Th. Vanhaelen & F. Kerckhof

Inleiding

De enige otterschelp (*Lutraria*) die tot voor kort langs de Belgische kust gevonden werd was de hoekige otterschep, *Lutraria angustior* (Philippi, 1854). De dieren leven verder uit de kust en vrij diep ingegraven. Bijgevolg waren strandvondsten van otterschelpen eerder zeldzaam. Het was ook deze soort die aangetroffen kon worden tijdens verschillende strandopspuitingen, waarbij zand afkomstig van de Vlaamse Banken, waaronder de Kwinte Bank, gebruikt werd. Tot onze verbazing dook er echter onlangs een tweede soort op, de ovale otterschelp *L. lutraria* (Linnaeus, 1758), bovendien in relatief grote aantallen.

November – december 2001: grote stranding van levende exemplaren van de ovale otterschelp *Lutraria lutraria* (Linnaeus, 1758) langs de westkust

Alles begon op 10 november 2001. Na zware westerstormen - windkracht 11, met windstoten tot 140 km per uur op 8 en 9 november - trok de eerste auteur die dag naar het strand te Koksijde, Schipgat (nabij het Elisabethplein). Dadelijk was te zien dat er redelijk hoog in het littoraal zeer veel mariene organismen aangespoeld waren: 100-den jonge Amerikaanse boormossels *Petricola pholadiformis*, waarvan de meeste nog leefden, meer dan 200 grote strandschelpen *Macra corallina*, eveneens levend, ruim 100 kokkels *Cerastoderma edule*, + 300 slangsterren *Ophiura texturata*, > 200 levende heremietkreeften *Pagurus bernhardus*, 14 dode grijze zwemkrabben *Liocarcinus vernalis*, 7 stervende gewimperde zwemkrabben *Liocarcinus arcuatus*. Maar wat het meest in het oog sprong, waren kleine otterschelpen, eerst één doubletje, daar nog één... en het hield niet meer op! Over een afstand van nauwelijks 800 m konden in totaal 101 doubletjes verzameld worden, allemaal levend aangespoeld, sommige reeds vertrappeld door de talrijke strandwandelaars. De *Lutraria*'s waren 2,6 cm tot 4,6 cm lang, hun siphon's vertoonden zwartbruine tot roodbruine spikkels. Ze hadden één of twee groeiringen.

Een dag nadien, op 11 november, werd het strand vanaf De Panne (Dijk) tot Koksijde (Schipgat) afgezocht naar gestrande otterschelpjes. In De Panne waren er nog geen te vinden; in Sint-Idesbald lagen 24 doubletjes, tussen de tien Koksijdse strandhoofden konden er 70 verzameld worden en ten noorden van de hoofden nog eens 80, dus in

totaal 174 lutrariadoubletten. Het was moeilijk zoeken die dag, want er was een manifestatie van een 400-tal windhonden met hun baasjes op het Koksijds strand!

Twee dagen later, op 13 november vond Koen Verschoore ruim 100 doubletjes *Lutraria spec.*, nu op het Westhoekstrand in De Panne. Ze waren levend of vers dood en $\pm 2,5$ cm à 4,5 cm lang; eveneens op die plek spoelden er nog een 100-tal aan op 14 november 2001. Nadien werden nog regelmatig vondsten gemeld (zie tabel 1).

Bij vergelijking van de exemplaren van 10 en 11 november met twee kleine doubletjes *Lutraria lutraria* van 2,3 cm en 2,7 cm, afkomstig van Bretagne (Crozon, 7/06/2001), viel dadelijk op dat hun vorm hiermee overeenstemde en dat ook de onderkant van de mantelbocht volledig gescheiden was van de mantellijn. Dit was een verrassing want vóór 2000 werden alleen, en eerder zeldzaam, smalle of hoekige otterschelpen, *L. angustior* op Belgische stranden gevonden (Vanhaelen, 1994 en 1995; Jonckheere, 1996; Severijns, 1996 en tabel 2). Daarnaast waren ook enkele waarnemingen van geviste exemplaren van de Small Bank en Nieuwpoortbank. (Eneman & Kerckhof, 1983; Eneman 1985) Ook na de zandopspuitingen in 1995 te Klemskerke-De Haan, met zand afkomstig van de noordelijke Kwintebank, werd alleen *L. angustior* op die stranden aangetroffen (Jonckheere, 1996; eigen waarnemingen). Precies door die zandopspuitingen werd duidelijk dat de soort voor de kust, bijvoorbeeld op de Vlaamse Banken, waarschijnlijk niet zeldzaam was.

Toen er op 24 en 28 november en opnieuw op 23 en 28 december 2001 ook grotere doubletten, van 6 cm tot 10,8 cm aanspoelden, in De Panne en Koksijde, werd het duidelijk dat nu tegelijk 2 soorten Lutrariidae vertegenwoordigd waren, namelijk. *L. angustior* de smalle of hoekige otterschelp en *L. lutraria* de gewone of ovale otterschelp (tabel 1 en 3). De grootste exemplaren van beide soorten, boven 9 cm, telden 6 groeiringen. Bij *L. angustior* ging het alleen om 5de, 6de en 7de jaarse exemplaren.

Bij nazicht van eerdere vondsten zaten in de verzameling van Marie-Thérèse tussen de schaarse vondsten van doubletten *L. angustior* van vóór november 2001, reeds één tweedeaars doublet *L. lutraria*, 3,4 cm groot van 12 september 2001 (De Panne) en één derdejaars met vleesresten van 5 cm lang, al opgeraapt op 17 december 2000 te Koksijde. Dit is waarschijnlijk de oudste Belgische strandvondst van *L. lutraria*.

Op 9 februari 2002 vernamen we dat N. Severijns begin mei 2001 een soortgelijke verse stranding van ± 100 jonge *L. lutraria*'s opmerkte te Merlimont (N. Frankrijk), dit is ongeveer 130 km zuidwestelijk van Koksijde.

Verspreiding

Lutraria lutraria heeft een groot verspreidingsgebied: van de kust van Noorwegen en de Baltische Zee, zuidelijk tot het Iberisch schiereiland, in de Middellandse Zee en langs de kust van West-Afrika tot Senegal en Frans Guinea. Ze werd ook gemeld van de kust van Zuid-Afrika. Ze verkiest als biotoop, zand, zandig slik en kiezel en leeft laag op de kust tot dieptes van ± 90 m (Tebble, 1976).

Volgens de Boer en de Bruyne (1991) zijn in Nederland verse kleppen en doubletten alleen bekend van de Friese waddeneilanden, vooral uit de periode 1976-78. *L. angustior* daarentegen werd uit Nederland nooit gemeld. *L. lutraria* is later dan 1978 op de Waddeneilanden nog enkele keren invasiegewijs aangespoeld, namelijk in 1983 (Adema, 1995), in 1994-95 (Verkuil, 1995) en in 1999 en 2000 (Verkuil, 2000). Op 12 september 2001 werden ook in Nederland, bij Hoorn op Terschelling, zeer veel verse doubletten en kleppen *L. lutraria* gevonden, sommige met vleesresten (Verkuil, 2002).

L. angustior heeft vrijwel hetzelfde verspreidingsgebied als *L. lutraria* (Tebble, 1976). Beide soorten komen dus in een groot gebied samen voor, maar *L. angustior* zou niet in de Noordzee doordringen (Seaward 1982, 1990). De Belgische kust zou dan de meest noordelijke vindplaats zijn van *L. angustior*. Volgens Seaward (1982, 1990) blijkt *L. lutraria* daarentegen wel over de hele Noordzee voor te komen. Al moeten deze verspreidingsgegevens wel met het nodige voorbehoud bekeken worden omdat mogelijk beide soorten niet altijd correct onderscheiden werden.

L. lutraria kennen wij vooral van Normandië en Bretagne (Frankrijk) waar ze op talrijke plaatsen levend voorkomt en regelmatig aanspoelt, en ook van de Portugese Algarve kust, waar deze soort algemeen gevonden kan worden.

Determinatiekenmerken

Daar momenteel zowel *Lutraria lutraria* als *L. angustior* op de Belgische Westkust kunnen aangetroffen worden, lijkt het ons nuttig de bijzonderste determinatiekenmerken onder de loep te nemen, om beide soorten te kunnen onderscheiden. Daarbij werden de kenmerken uit de literatuur (Holme, 1959, Tebble, 1976, Van Urk, 1980) getoetst aan de eigen waarnemingen. In de praktijk, en vooral bij enigszins vervormde exemplaren zal men verschillende kenmerken samen moeten beoordelen om tot een identificatie te komen.

Mantelbocht

Lutraria lutraria

onderkant van de mantelbocht over zijn ganse lengte, tot in de punt gescheiden van de onderkant van de mantellijn, zodat er een wigvormige (V-vormige) ruimte tussen blijft

Lutraria angustior

onderkant van de mantelbocht evenwijdig en zeer dicht bij de onderkant van de mantellijn, minstens voor 1/3 of meer, soms zelfs geheel samenvloeiend met de mantellijn

Dit is het duidelijkste en meest betrouwbare determineerkenmerk.

I. Vorm van de schelp

Lutraria lutraria

Ovaal; bovenzijde links en rechts van de top geleidelijk afbuigend, achtereind meer afgerond dan bij *L. angustior*, onderrand meestal afgerond, er komen evenwel smallere en bredere vormen voor.

Lutraria angustior

Langwerpig, smaller dan *L. lutraria*; bovenzijde links en rechts van de top redelijk recht verlopend, onderrand redelijk recht, zodat de vorm hoekiger is.

II. Schelpsubstantie en -gewicht

Lutraria lutraria

Dunner en lichter dan *L. angustior*.

Lutraria angustior

Matig dikke, iets zwaardere en stevigere schelp dan *L. lutraria*

Vooral het verschil in gewicht viel dadelijk op bij vergelijking van de vondsten van grote exemplaren van beide soorten.

III. andere kenmerken

Waarnemingen en opmerkingen betreffende het periostracum

Tebble (1976) spreekt van een lichtbruin periostracum bij *L. angustior*. Nochtans is bij de grote Belgische exemplaren, ook bij die uit de zandopspuitingen, het periostracum van *L. angustior* duidelijk donkerder dan bij de recente Belgische vondsten van *L. lutraria* van ongeveer dezelfde grootte. Er is blijkbaar geen algemeen geldende regel: er komen *L. angustior*-

doublotten voor met zeer bleek periostracum (vb. 1 doublet, 9 cm, Sables d'Or, Noord-Bretagne, april 1999).

De exemplaren van *L. angustior* verzameld op de Chaussey-eilanden tijdens de meerdaagse van april 2002 hadden dan weer een zeer donker periostracum.

De kleur van het periostracum van *L. lutraria* wordt zowel door Tebble (1976) als Holme (1959) omschreven als olijfbraun. Dit geldt voor de grote exemplaren; bij de middelgrote kan je spreken van beigebruin en bij de kleine van bleekbeige tot bijna kleurloos. Vermoedelijk bepaalt het sediment waarin de dieren leven voor een deel de kleur van het periostracum. Verder zou het periostracum fijne radiaire lijntjes vertonen (Holme, 1959).

Bij het identificeren van jonge exemplaren zou ook de structuur van het periostracum rond de top bruikbaar zijn (Holme, 1959). Bij *L. lutraria* zouden de fijne radiaire lijntjes zichtbaar zijn, waar dat bij *L. angustior* niet het geval is. Maar dit kenmerk konden wij bij de jonge *L. lutraria* niet vaststellen.

Vergelijking van de sifo's

Volgens Holme (1959) zou er ook een verschil zijn in de kleur van de sifo's. Bij het *L. angustior*-doublet van 7 februari 1999, dat nog twee dagen leefde, was te zien dat de twee sifo's, die samenzitten in een vlies (verlengde van het periostracum) bezet waren met kleine felle paarsrode spikkels en fijne haartjes aan hun uiteinden. Deze haartjes zijn tentakeltjes die uitvoeriger beschreven worden door Holme (1959). De kleur van de spikkels noemt Holme (1959) aardbeirood.

Op 10 november 2001, toen zich de eerste grote stranding van jonge 1, 2 en 3-jarige *L. lutraria*'s te Koksijde voordeed, waren praktisch alle individuen nog levend. Toen viel op dat de sifo's zeer ver kunnen uitgestulpt worden, soms zelfs ± tweemaal de lengte van de schelp. De kleur van de vlekjes op de sifo's beschreef ik als zwartbruin tot roodbruin; Holme (1959) spreekt van "purperbruin".

Nederlandse namen

In de Nederlandse naamlijst van de weekdieren (Mollusca) van Nederland en België (de Bruyne et al., 1994) is alleen *L. lutraria* opgenomen, met als Nederlandse naam (gewone) otterschelp. *L. angustior*, de enige soort gekend van de Belgische kust, wordt niet vermeld. Voor *L. angustior* stellen wij als Nederlandse naam 'hoekige otterschelp' voor. Teneinde het onderscheid tussen beide soorten te verduidelijken zou *L. lutraria* dan eventueel 'ovale otterschelp' genoemd kunnen worden.

De ingeburgerde naam 'otterschelp' is eerder ongelukkig ontstaan, naar aanleiding van een letterlijke vertaling uit het Latijn van 'Lutra lutra', nl. otter. De term 'lutraria' zou echter ook een beschrijving van Linneaus kunnen zijn van "lutaria" wat betekent 'wat leeft in het slijk' (de Bruyne et al., 1994). Dan zouden we eigenlijk moeten spreken van slijkschelp in plaats van otterschelp, een naam die inderdaad ook door bepaalde auteurs werd gebruikt, onder andere door Backeljau (1986). Dit zou echter tot een mogelijke verwarring kunnen leiden met de platte slijkgaper *Scrobicularia plana*, zodat we het toch maar, in navolging van de Nederlandse naamlijst, houden bij otterschelp.

Lutraria magna, die een zuidelijker soort is (vindplaatsen onder andere in Bretagne, Portugal) en aan onze kust niet voorkomt, wordt, in overeenstemming met haar typisch gebogen vorm gebogen otterschelp genoemd.

Aard van aanspoelen van *Lutraria lutraria* en *Lutraria angustior*

Bij de recente strandingen van *L. lutraria* valt het op dat die een min of meer invasiegewijs karakter vertonen, met vele tientallen tot soms honderden verse doubletten, terwijl het bij *L. angustior* om eerder sporadische vondsten gaat: meestal maar één verse klep of doublet, soms, zoals eind 2001, hooguit een vijftiental exemplaren in één periode.

Volgens Tebble, 1976 zou *L. lutraria* dieper (tot ongeveer 90 m) leven dan *L. angustior* (tot 55 m), maar mogelijk zijn deze gegevens, door de vroegere verwarring van beide soorten, onvolledig. Onze ervaring in Bretagne bijvoorbeeld is dat *L. Lutraria* daar regelmatig in de getijdenzone leeft en mogelijk in het algemeen dichter onder de kust voorkomt dan *L. angustior*. Misschien is dit ook langs onze kust het geval.

Besluit

In de lijst van de recente mariene mollusken van België vermeldt Backeljau (1986) alleen het voorkomen van *L. angustior*. *L. lutraria* vermeldt hij met een vraagteken. Dit vraagteken kan nu dus verwijderd worden. Het voorkomen van *L. lutraria*, een nieuwe soort voor onze fauna, is opnieuw een indicatie van veranderingen in onze mariene fauna. Maar in het geval van *L. lutraria* is het voorsnog onduidelijk waar die aan te wijzen zouden kunnen zijn. Bij deze soort kunnen we inderdaad moeilijk spreken van een zuidelijke soort die verder de Noordzee binnendringt als gevolg van het veranderend klimaat.

Summary

Until recently, the only otter-shell *Lutraria* known from the Belgian coast was *Lutraria angustior* (Philippi, 1844). The species is known to occur on offshore sandbanks such as the Flemish Banks. Because this species lives somewhat further offshore and rather deep in the sediment, findings on the beach were rather scarce and mainly on the Belgian 'west coast' i.e. the beach between Nieuwpoort and De Panne.

Recently a second species, *L. lutraria* (Linnaeus, 1758) was discovered. The first documented, but initially not recognised, record dates from 17 December 2000. During the last months of 2001, *L. lutraria* proved to be quite common on the beaches of the west coast: many juvenile specimens but also older individuals have been found. On the Belgian west coast, both *Lutraria* species can now be found especially after periods of rough weather.

Beneath a review of the known findings of *L. lutraria* - so far only beached specimens - the discriminating characters of both species are discussed.

The occurrence of *L. lutraria* is another indication of ongoing changes in the Belgian marine fauna.

Figures: Lutrariidae: vergelijking van de mantelbochtlijnen (Figuren naar R.M. Van Urk)

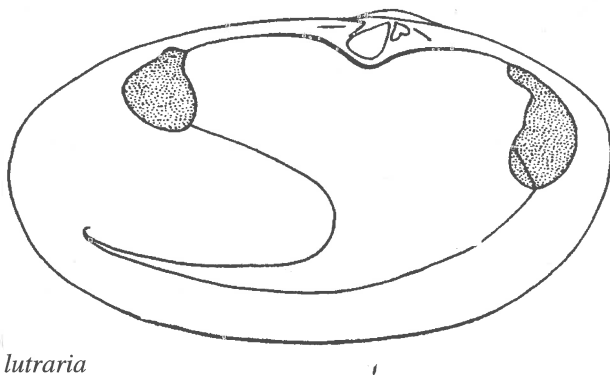

Fig. 1 *Lutraria lutraria*

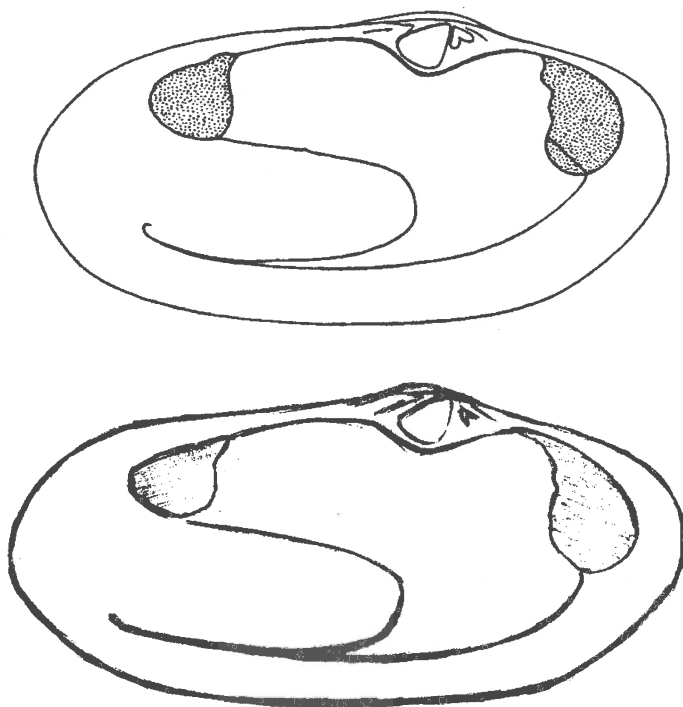

Fig. 2. (a en b) *Lutraria angustior*: uiterste variatiemogelijkheden bij het samenvloeien van de onderkant van de mantelbocht met de mantellijn

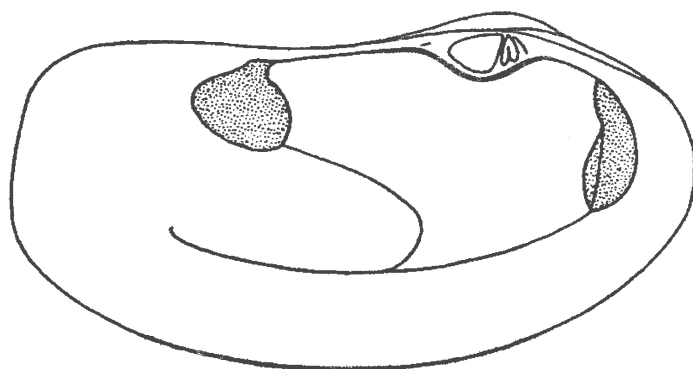

Fig. 3: *Lutraria magna*

Tabel 1. Levende stranding *Lutraria lutraria*, november – december 2001, Westkust Voorlopers, grote stranding, navondsten

datum	vindplaats	aantal	toestand	lengte in cm	vinder
17/12/2000	KOK	1	doublet met vleesresten	5	MV
25/10/2001	DP	1	doublet, leeg	3,4	MV
3/11/2001	BD	1	doublet, vers dood	3	JH
10/11/2001	KOK	101	doublet, levend	2,2 tot 4,6	MV
11/11/2001	SIB+KOK	174	doublet, levend	2,2 tot 4,6	MV
12/11/2001	DP	1	doublet, levend	3,8	MV
13/11/2001	DP	>100	doublet, levend – vers	2,2 tot 4,5	KV
13/11/2001	KOK	1	doublet, levend	3,6	MV
14/11/2001	DP	±100	doublet met dood dier	2,2 tot ± 4,4	KV
/11/2001	KOK	2	doublet	± 3,5	GW
15/11/2001	KOK	2	doublet, vers leeg	± 3,5	MV
18/11/2001	KOK	1	doublet, leeg	3,2	MV
18/11/2001	ODK	1	doublet leeg	4	WW
19/11/2001	KOK	8	2 levend, 6 leeg	2,5 tot 4,3	MV
20/11/2001	KOK	6	doublet, leeg	tot 4,3	MV
21/11/2001	KOK	2	doublet, leeg	tot 3,5	MV
22/11/2001	KOK	1	doublet, leeg	3,5	MV
*24/11/2001	DP	6	doublet, vleesresten	6 à 7 cm	JK
25/11/2001	KOK	3	2 doublet, leeg + 1 klep	tot 3,5	MV
26/11/2001	DP	1	doublet, leeg	3,2	MV
26/11/2001	SIB	3	doublet, leeg	tot 3,7	MV
*28/11/2001	DP	3	doublet, 2 ex met groeimisvormingen	8,1 8,5 – 10,3	KV
2/12/2001	DP	1	doublet, leeg	4,1	MV
4/12/2001	SIB	2	doublet, leeg	3,1 en 3,3	MV
7/12/2001	DP	1	doublet, leeg	3,6	MV
9/12/2001	KOK	1	doublet, leeg	3,5	MV
10/12/2001	ODK	2	doublet, leeg	2,2 en 3	MV
10/12/2001	KOK	1	doublet, leeg	3,5	MV
11/12/2001	ODK	4	doublet, leeg	3 tot 4,2	MV
12/12/2001	BD	2	doublet, leeg	3 en 4,4	MV
12/12/2001	DP	1	doublet, leeg	3,5	MV
*23/12/2001	DP	4	doublet, vleesresten	9 – 8 – 7 – 3	MV
*24/12/2001	DP	4	doublet, 3 met vleesresten	10,8 – 9 – 7,7 – 7,2	MV
*27/12/2001	KOK	4	doublet, 3 met vleesresten	7,9 – 5 – 4 – 3,8	MV
3/1/2002	KOK	2	doublet, vleesresten	4,5 – 5	MV
4/1/2002	DP	1	doublet, leeg	3,5	MV
*4/1/2002	KOK	1	doublet, vleesresten	7,4	MV
5/1/2002	KOK	2	doublet, leeg	3,4 – 4,3	MV
16/1/2002	DP	1	doublet, leeg	3,4	MV
*29/1/2002	DP	1	doublet	8,5	MV
7/2/2002	DP	1	klep	4,5	MV

12/5/2002	DP	1	doublet, leeg	4	DV
27/5/2002	KOK	1	klep, vers, beschadigd	± 7	MV

* Exemplaren met 4,5 of 6 jaarringen

Tabel 2 Verse doubletten *Lutraria angustior* vóór 2001 aan de Belgische Westkust gevonden

datum	vindplaats	aantal	toestand	lengte in cm	vinder
7/9/1974	NIE	1	leeg vers doublet	7	FK
23/11/1977	DP	1	leeg doubletje	2,1	FK
10/12/1993	KOK	1	doublet, vleesresten	8,3	IJ
19/12/1993	DP	1	doublet, leeg	7,3	FK
23/3/1995	KOK	1	doublet, met dood dier	2,4	MV
27/12/1995	ODK	1	doublet, vleesresten	5,8	MV
18/2/1996	KOK	1	doublet, levend	7,9	IJ
26/2/1996	DP	1	doublet, leeg	6,1	NS
26/2/1996	LEF	1	doublet, leeg	6,3	NS
16/9/1998	KOK	1	doublet, vers dood	5,9	MV
31/10/1998	SIB	1	doublet, levend		MJ
17/11/1998	KOK	1	doublet, leeg		MJ
7/2/1999	KOK	1	doublet, levend,	6,5	MV

Tabel 3 Verse doubletten *Lutraria angustior* in het najaar en winter 2001 en 2002 aan de Belgische Westkust gevonden

datum	vindplaats	aantal	toestand	lengte in cm	vinder
12/9/2001	DP	1	doublet, vleesresten	6,8	MV
28/11/2001	DP	2	doublet, vers leeg	7,2 en 5,8	KV
23/12/2001	DP	1	doublet, vers leeg	10,3	KV
24/12/2001	DP	1	doublet, vers leeg	9,8	MV
28/12/2001	DP	1	linkerklep, vleesresten	9,8	MV
28/12/2001	KOK	1	doublet, vleesresten	6,8	MV
14/1/2001	DP	1	doublet, vleesresten	8,1	MV
1/2002	KOK	1	doublet, vers	8,3	MNJ
1/2002	KOK	1	verse klep	9	GW
2/3/2002	NIE	1	Doublet, leeg	± 8	GV

Betekenis afkortingen:

DV: Dirk Verschuren, FK: Francis Kerckhof, GV: Georges Versele, GW: Godfried Warreyn, IJ: Ingrid Jonckheere, JH: Jan Haelters, JK: Jean-Paul Kreps, KV: Koen Verschoore, MNJ: Marjan Janssens, MJ: Marc Jacobs, MV: Martie-Thérèse Vanhaelen, NS: Natal Severijns, SWG: strandwerkgroep, WW: Walter Wackenier

DP: De Panne, SIB: Sint-Idesbald, KOK: Koksijde, ODK: Oostduinkerke, NIE: Nieuwpoort, LEF: Leffinge

Literatuur

- Adema, J.P.H.M., 1995. Otterschelpen op Terschelling. Correspondentieblad Ned. Malac. Ver., 285: 109-110
- Backeljau, T., 1986. Lijst van de recente mariene mollusken van België, Studiedocumenten van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. 29: 1- 106
- De Boer, T.W. & R.H. de Bruyne, 1991. Schelpen van de Friese Waddeneilanden. Oegstgeest: Backhuys, 300p
- De Bruyne, R.H., R.A. Bank, J.P.H.M Adema & F.A. Perk. 1994. Nederlandse naamlijst van de weekdieren (Mollusca) van Nederland en België. Oegstgeest: Backhuys, 149p
- Eneman, E., 1983. Uit het Natuurhistorisch Archief. De Strandvlo 3: 66 -80
- Eneman, E. en F. Kerckhof. 1985. Uit het Natuurhistorisch Archief. De Strandvlo 5: 3- 7
- Holme, N.A., 1959. The British species of *Lutraria* (Lamellibranchia), with a description of *L. angustior*, Philippi. J. mar. biol. Ass. U.K., 38: 557-568
- Jonckheere, I., 1996. Levende *Lutraria angustior* en het harig porseleinkrabbetje aangespoeld op het strand van Koksijde. De Strandvlo, 16(2): 60-61
- Seaward, D.R., 1982. *Sea Area Atlas of the Marine Molluscs of Britain and Ireland*. Peterborough: Nature Conservancy Council.
- Seaward, D.R., 1990. *Distribution of the Marine Molluscs of North-West Europe*. Peterborough: Nature Conservancy Council.
- Severijns, N., 1996. Vondsten van *Lutraria angustior* Philippi, 1844 met dood dier en *Ensis arcuatus* (Jeffreys, 1968) met vleesresten. De Strandvlo, 16(2): 76-77
- Tebble, N., 1976. British bivalve seashells. Edinburgh: British Museum (Natural History), Her Majesty's Stationary Office: 212 pp.
- Vanhaelen, M.-Th., 1994. Eindejaarsexcursie: Westhoekstrand, De Panne, op 19 december 1993. De Strandvlo, 14(2): 64-67
- Vanhaelen, M.-Th., 1995. *Lutraria angustior* (Philippi, 1844) met vers dier te Koksijde. De Strandvlo, 15(3): 116-116
- Van Urk, 1980. Fossil and recent *Lutraria* (Mollusca, Bivalvia) in Europe, with description of four new species. Meded. Werkgr. Tert. Kwart. Geol., 17(4): 235-266
- Verkuil, J., 1995. CS-verslag. Het Zeepaard, (55): 68-76
- Verkuil, J., 2000. CS-verslag. Het Zeepaard, (60): 10-14
- Verkuil, J., 2002. CS-verslag. Het Zeepaard, (62): 2-6

De sierlijke slibanemoon *Sagartia elegans* Dalyell, 1848 in België

Marco Faasse & Hans De Blauwe

Op 21/07/2001 brachten we een heel kort bezoek aan de golfbrekers bij Duinbergen. Op de derde golfbreker ten oosten van de oostelijke havendam van Zeebrugge troffen we ongeveer een dertigtal exemplaren van de sierlijke slibanemoon (*Sagartia elegans*). Alle exemplaren bevonden zich op stenen juist (maximaal 20 cm) boven de laagwaterlijn, die zich die dag lager bevond dan gemiddeld. Allemaal behoorden ze tot een kleur-variëteit, die var. *miniata* genoemd wordt. Deze variëteit heeft een gevlekt en/of gestreept mondveld in de kleuren 'hazelnootbruin', chocoladebruin en vuilwit. Voor een kleurenfoto zie Ates (1997). Ook voor de determinatie wordt naar dit boekje verwezen. In feite is deze anemoon meestal vrij gemakkelijk te herkennen aan de oranjebruine zuil met geelwitte stippen. Doorgaans zitten ze bijeen in groepen (klonen) met exact hetzelfde kleurpatroon. Dat komt bij de gewone slibanemoon (*Sagartia troglodytes*) niet voor. De zeeanjerier (*Metridium senile*) komt ook voor in groepen met dezelfde kleur; deze heeft echter een effen mondveld en mist stippen op de zuil. Determinatie van de sierlijke slibanemoon aan de hand van de kleur van de tentakels en het mondveld is zonder ervaring praktisch onmogelijk. De tweede auteur trof de sierlijke slib-anemoon later eveneens aan op de oostelijke havendam van Zeebrugge: op 21/08/2001 3 exemplaren en op 18/09/2001 1 exemplaar.

Leloup (1947, 1952) vermeldt deze soort niet van België. In de index van 'De Strandvlo' staan twee autochtone vermeldingen van de sierlijke slibanemoon (9:96, 12:95), beide zijn waarnemingen in het 'Natuurhistorisch Archief'. Helaas zijn hierbij geen details vermeld van de kenmerken waarop de determinatie is gebaseerd. In Nederland zijn in het verleden waarschijnlijk vele gewone slibanemonen met kleurrijke tentakels abusievelijk gedetermineerd als sierlijke slibanemonen (Ates et al., 1998). De Belgische waarnemingen uit het verleden hebben mogelijk wel degelijk betrekking op de sierlijke slibanemoon; daarom is het ontbreken van uitgebreidere informatie te betreuren.

In Nederland werd deze soort in het verleden als zeer zeldzaam beschouwd, maar de laatste jaren wordt ze net over de Belgische grens, in Zeeland, vaak talrijk aangetroffen. Mogelijk is er een verband met het optreden van meerdere zachte winters (Ates et al., 1998).

Summary

Autochthonous finds of the sea anemone *Sagartia elegans* on the Belgian coast are described. Approximately thirty specimens were observed on boulders of a groin just

east of the eastern jetty of the port of Zeebrugge on 21/07/2001. On the eastern jetty itself 3 specimens were observed on 21/08/2001 and 1 specimen on 18/09/2001.

Literatuur

- Ates, R.M.L., 1997. Bloemdieren – de zeeanemonen en hun verwanten van de Nederlandse kust. Zeeanjer, Zaandam, 31 pp.
- Ates, R.M.L., R. Dekker, M.A. Faasse & J.C. den Hartog, 1998. The occurrence of *Sagartia elegans* (Dalyell, 1848) in the Netherlands. Zoöl. Verh. 323: 263-276.
- Leloup, E., 1947. Les coelentérés de la faune Belgique. Verh. Kon. Nat. hist. Mus. België 107: 1-73.
- Leloup, E., 1952. Coelentérés. Faune de Belgique. Inst. Roy. Sci. Nat. Belgique, Bruxelles, 283 pp.

Fig. 1. *Sagartia elegans* (Figuur naar Manuel.)

**Schorerstraat 14
4341 GN Arnemuiden (Nederland)**

**Watergang 6
8380 Dudzele**

Weer talrijke waarnemingen van erwtenkrabbetjes *Pinnotheres pisum* (Linnaeus, 1758) aan de Westkust in 2002

M.-Th. Vanhaelen

Na enkele dagen zware Westen- tot Zuidwestenwind, eind april 2002, zag ik het aantal verse kokkeldoubletten plots opvallend toenemen op de stranden van De Panne, Sint-Idesbald en Koksijde. De kokkels waren overwegend 4 cm à 4,5 cm groot. Ik besloot ze te verzamelen om een beter idee te hebben van aantal en afmetingen. Na 3 dagen telde ik al 22 levende kokkels *Cerastoderma edule*, 3 met vleesresten en 41 verse lege doubletten.

De 22 levende *Cerastoderma edule* (30 april 2002) zette ik in een bakje zeewater. Na een 10-tal uren zag ik opeens een mannetje *Pinnotheres pisum* (Linnaeus, 1758) een kokkel verlaten en rondzwemmen, kort nadien gevolgd door weerom een mannelijk erwtenkrabbetje, dat ui een andere kokkel glipte. Nu mocht ik niet meer talmen om de buit te koken, zodat met zekerheid de aard van bewoning kon vastgesteld worden. Na nauwkeurig onderzoek van de mantelholtes was mijn verbazing groot: in 6! van de 22 kokkeldoubletten zaten telkens een mannetje en een vrouwtje samen, dus 6 koppeltjes! Twee van de vijfjes droegen reeds eieren; dit is nog 2 dagen eerder dan de waarneming van verleden jaar, 2 mei 2001.

Na 2 mei 2002 draaide de wind naar het Noordwesten. Op 6 mei, tijdens de week van de zee, had zich een grote stranding van levend materiaal voorgedaan te Oostduinkerke en Koksijde Schipgat, met vooral massaal aangespoelde levende *Ensis directus*, waarbij enkele 10-tallen groter dan 17 cm, zelfs tot 19 cm lang waren, maar ook grote strandschelpen, kokkels en mossels waren levend te vinden, zodat ik de grote doubletten van deze soorten kon verzamelen. Van de 20 *Cerastoderma edule* waren er weer twee met elk 1 vrouwtje *P. pisum*; op 17 *Mactra corallina* waren er 3 met 'gasten': namelijk 1 met een koppeltje (het vrouwtje met eieren) en twee met elk een vrouwtje. Ook bij de 28 *Mytilus edulis* waren er twee met elk een vrouwtje, waarvan weer één met eieren. Een dag later op 7 mei 2002 was de controle van 6 kokkels, 3 grote strandschelpen en 17 grote mosselen negatief voor *P. pisum*.

Tenslotte raapte ik op 15 mei 2002 nog één levende kokkel op in De Panne. Ook dit enig aangespoelde doublet bevatte nog 1 vrouwelijk erwtenkrabbetje.

Uit al deze waarnemingen blijkt weer eens de tendens tot toename van deze krabbetjes mogelijk tengevolge van zachte winters. Ook lijkt het me dat er dit jaar een zekere voorliefde voor de kokkels, als gastheer blijkt te bestaan. Op de vraag of dit in 't algemeen zo is en waarom, is er voorlopig geen antwoord. Misschien wordt dit

duidelijker indien zoveel mogelijk SWG-ers nauwlettend toekijken op het verschijnsel en hun bevindingen melden.

P.S. Interessant om weten: op 1 maart 2002 vond ik in Faro (Algarve) 6 levende *Eastonia rugosa*, waarvan er 4 een vrouwelijk erwtenkrabbetje bevatten; 3 van deze wijfjes droegen al eieren. Het grootste vrouwtje was 10 mm breed. *E. rugosa* is een bivalve die behoort tot de Mactridae en die onder andere voorkomt in Spanje en Zuid-Portugal (eig. wn.).

Eerder dit jaar, op 4 februari 2002 zag ik in een viswinkel te Nieuwpoort een bakje kamschelpen *Glycymeris glycymeris*; uit één doublet kroop een vrouwelijk erwtenkrabbetje; mogelijk ging het hier om de soort *P. pectunculi* (zie Adema, 1991).

Summary

The pea crab *Pinnotheres pisum* (Linnaeus, 1758) is recorded, mainly from cockles, collected during the spring of 2002.

Literatuur

Adema, J.P.H.M., 1991. De krabben van Nederland en België. Nat. Hist. Mus. Leiden: 190-196.

Ter Yde, I
8870 Oostduinkerke

Reuzenstranding van verse (levende) wijde mantels *Aequipecten opercularis* (L., 1758) te De Panne op 8 en 9 november 1999

René Billiau

Op 8 november 1999 ging de wandeling langs het strand te De Panne vanaf "De Rampe" (daar waar de bootjes van de Panne in zee worden getrokken) naar de Franse grens. Relatief hevige winden van de voorbije dagen hadden heel wat materiaal in de vloedlijn geworpen o.a. zeepaddestoel *Rhizostoma pulmo*, halfgeknotte strandschelp *Spisula subtruncata*, Amerikaanse zwaardschede *Ensis directus*, Zee-egel *Psammechinus miliaris*, witte dunschaal *Abra alba*, Amerikaanse boormossel *Petricola pholadiformis*, fluwelen zwemkrab *Macropipus puber*, Noordzeekrab *Cancer pagurus*, breedpootkrab *Portumnus latipes*, slibanemoon *Sagartia troglodytes*, zeeklit-skeleten *Echinocardium cordatum*, wulk met operculum *Buccinum undatum*, strandkrab *Carcinus maenas*, gewone zwemkrab *Liocarcinus holsatus*, grijze zwemkrab *Liocarcinus vernalis*, tapijtschelp *Venerupis senegalensis*, muiltje *Crepidula fornicata*, mossel *Mytilus edulis* en enkele turfblokken met witte boormossel *Barnea candida*.

Even voorbij het "Visserdorp", begin van het Westhoekreservaat, lagen er enkele wijde mantels (*Aequipecten opercularis*). Wat verder lagen er nog. Vanaf dan ben ik gericht gaan zoeken en tellen. De totale oogst was 93 wijde mantels. Daarvan waren er 40 levend. Wanneer ik zo'n wijde mantel in het water legde en verstoorde begonnen die actief te zwemmen. 51 waren er met vleesresten en slechts 2 losse kleppen werden er gevonden. Het tij kwam verder en verder en ik moest mijn zoeken staken.

9 november 1999 ging ik opnieuw op zoek. De zoektocht ging vanaf de Rampe tot aan de Franse grens. Ik was zeker dat heel wat wijde mantels de vorige dag niet geteld waren, daar het tij opkwam.

Opnieuw werden de eerste exemplaren van de wijde mantel gevonden even voorbij het vissersdorp. In het totaal vond ik er 268, waarvan er 50 levend waren, 216 met vleesresten en slechts 2 losse kleppen.

Op die twee dagen vond ik 361 wijde mantels, waarvan 90 levend, 267 met vleesresten en 4 losse kleppen.

Wij mogen er vanuit gaan dat alle wijde mantels van dezelfde stranding komen. Waarschijnlijk komen ze ook van dezelfde locatie in zee. Want alle wijde mantels werden gevonden tussen "Het Visserdorp" en de Franse grens. Bij het zoeken naar wijde mantels tot aan Bray-Dunes (Frankrijk) werden er maar 15 exemplaren gevonden. Deze zijn niet in de tabel en totalen opgenomen.

Volgens (Vanhaelen, 1995) hebben alle verse strandingen plaats in de periode oktober-maart, vooral bij vriesweer en na hevige winterstormen. Deze stranding wijkt daar enigszins vanaf er was vooraf geen zware storm en van vrieskou was er ook geen sprake.

Afmetingen

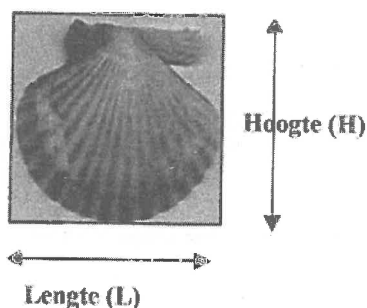

Fig. 1

Het grote werk begon bij het meten van hoogte (van slotband tot onderrand) en lengte (bolle rand tot overstaande bolle rand). (Zie figuur 1)

1. Er waren 17 schelpen waarvan de hoogte groter is dan de lengte (grootste verschil $L - H = -1,4$ mm).
7 waarvan de hoogte gelijk is aan de lengte $L - H = 0$ mm
Voor de rest is de hoogte kleiner dan de lengte (grootste verschil $L - H = 7,4$ mm)
2. Wijde mantel met kleinste hoogte 20,5 mm (lengte van deze schelp 21,6 mm)
Wijde mantel met grootste hoogte 34,4 mm (lengte van deze schelp 37,2 mm)
3. Wijde mantel met kleinste lengte 20,4 mm (hoogte van deze schelp 20,6 mm)
Wijde mantel met grootste lengte 37,2 mm (hoogte van deze schelp 34,4 mm)
4. Gemiddelde hoogte: 27,5 mm
Gemiddelde lengte: 28,9 mm
Gemiddelde ($L - H$): 1,4 mm
5. Alle gemeten wijde mantels heb ik in een tabel doorgestuurd naar het "historisch archief".

Begroeiing

Van alle wijde mantels zijn er 144 doubletten zonder enige begroeiing of dragen sporen van de fijne vliescelpoliep *Electra pilosa*. Vier zijn begroeid met de driekantige kalkkokerworm *Potamoceros triqueter*, 166 zijn begroeid met zeepokken het gaat hier om de gekartelde zeepok *Balanus crenatus* of de sterrenpok *Elminius modestus*. Vijf zijn bezet met het muiltje *Crepidula fornicata* en drie zijn zowel met zeepokken als met muiltjes begroeid.

Kleurenvariaties en patronen

Daarvoor verwijs ik naar (Vanhaelen, 1995), zij heeft die moeilijke klus met brio geklaard.

Verder verwijs ik naar de foto die ik van enkele exemplaren heb gemaakt. (fig.2.)

Op de vierde rij zie je enkele begroeiingen en op de zesde rij 5 met het patroon 'lineata'. Daarvan werden er 36 gevonden.

Hier zou het artikel een einde krijgen maar er is een vervolg. Het succes vroeg naar meer. Vandaar een zoektocht op maandag 15 november 1999. Opnieuw ging van "De Rampe" naar de Franse grens.

In het totaal werden er 21 exemplaren wijde mantels gevonden. Daarvan waren er 11 levend; 8 met vleesresten en 2 losse kleppen.

Tien waren er begroeid met zeepokken, tien zonder begroeiing en 1 met zeepokken en muiltjes.

Summary

A mass stranding of young specimens of the queen scallop *Chlamys opercularis* (L., 1758) on 8 and 9 November 1999 is recorded from the beach of De Panne.

Literatuur

Vanhaelen, M.Th., 1995. Spectaculaire stranding van verse wijde-mantelschelpen *Aequipecten opercularis* (L., 1758) te Bray-Dunes op 21 januari 1995. De Strandvlo, (15):

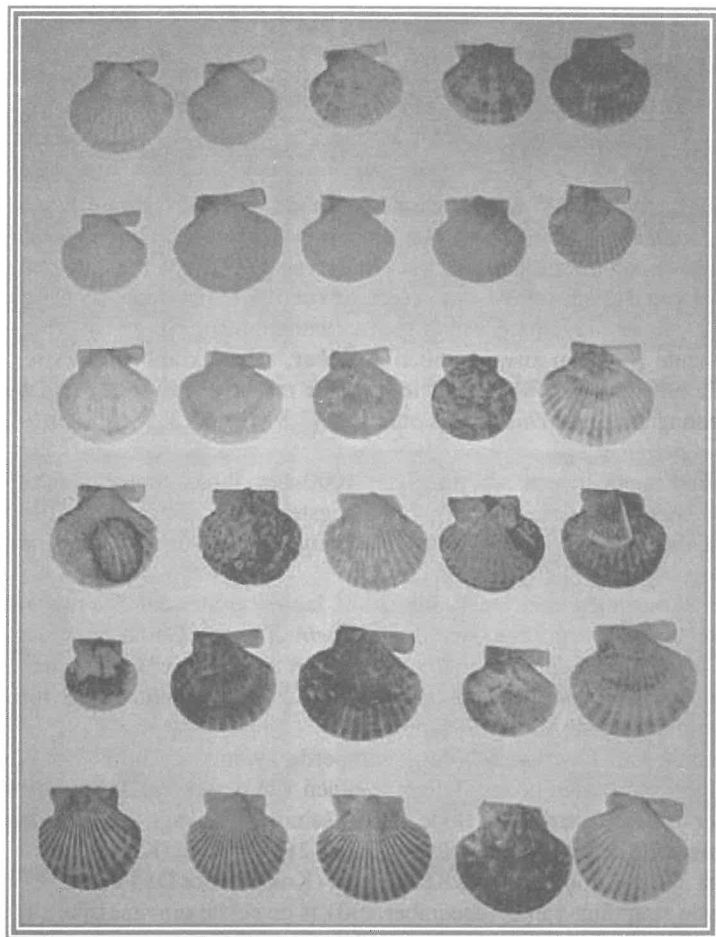

Fig. 2: kleurvariaties en patronen

**Westhoeklaan 13
8660 De Panne**

Een opvallende krabbenstranding te Koksijde in december 2001

M.-Th. Vanhaelen

Op 27 december 2001 deed zich te Koksijde, bij Ster der Zee een opmerkelijke stranding voor: 62 levende (stervende) gewimperde zwemkrabben *Liocarcinus arcuatus* waren aangespoeld; het betrof 19 vrouwtjes van 1,9 cm tot 3,5 cm schildbreedte en 43 mannetjes van 1,2 cm tot 3,4 cm breed. Ik vond ook één dode blauwpootzwemkrab *L. depurator*, meer dan 50 stervende grijze zwemkrabben *L. vernalis* (tot 4 cm breed), 2 grote levende fluwelen zwemkrabben *L. puber*, 8 helmkrabben *Corystes cassivelaunus* en 6 dode breedpootjes *Portumnus latipes*. De meest verrassende vondst echter betrof 4 dode teennagelkrabjes *Thia scutellata*: 1 ♂ (1,8 cm) en 3 ♀ (1,6 cm – 18,8 cm – 1,8 cm).

De krabben lagen in een afzetting van 1000-den slibanemonen *Sagartia troglodytes*, enkele zeesterren *Asterias rubens*, één slangster *Ophiura texturata*, 10-tallen zee-egels *Psammechinus miliaris* en een 100-tal zeeklitten *Echinocardium cordatum*.

Ongeveer 6 maanden later, op 12 juni 2002, lag er bij Ster der Zee nog één schildje *Thia scutellata* van 1,7 cm, een schild *Eriocheir sinensis* Chinese wolhandkrab en een beschadigd schild van ongeveer 8 cm van de grote spinkrab *Maja squinado*.

Het was zowat 5 jaar geleden dat we *Thia scutellata* nog aangetroffen hadden op Belgisch strand (Vanhaelen, 1996).

De populatie van *L. arcuatus*, de gewimperde zwemkrab, blijkt het laatste jaar sterk toegenomen, aangezien ik zeer talrijk schilden van deze soort aantrof op de Westkust in november 2001: 1 levende, 13 dode en 283 schilden (Koksijde tot De Panne);

In december 2001: 62 levende (zie boven) en 218 schilden (Koksijde)

In januari 2002: 1 dood dier en 282 schilden (Koksijde tot De Panne).

De levende stranding van 27 december 2001 is de eerste omvangrijke stranding sinds 29 januari 1994, toen Cédric d'Udekem d'Acoz 72 stervende en dode dieren aantrof tussen Oostduinkerke en Koksijde (C. d'Udekem d'Acoz, 1995).

Van *L. vernalis* spoelden in november 2001 reeds meer dan 1000 schilden en een 60-tal dode dieren aan.

Van *L. depurator* werden, naast het bovengenoemde dier ook nog 10 schilden verzameld tussen september 2001 en februari 2002.

Tenslotte zien we momenteel (juni, juli 2002) een grote toename van de breedpootkrab: bewijs hiervoor zijn enkele 1000-den vervellingen (volledige en schildjes) die reeds aanspoelden van De Panne tot Nieuwpoort. Van 4 levende mannetjes *Portumnus latipes* uit een kruinet, had er één een schildlengte van 2,8 cm. (9/7/02).

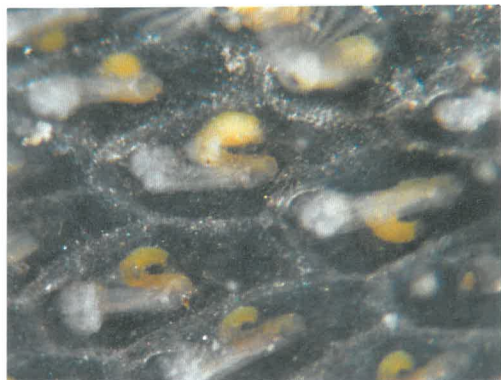

fig. 1: *Alcyonidium mytili*

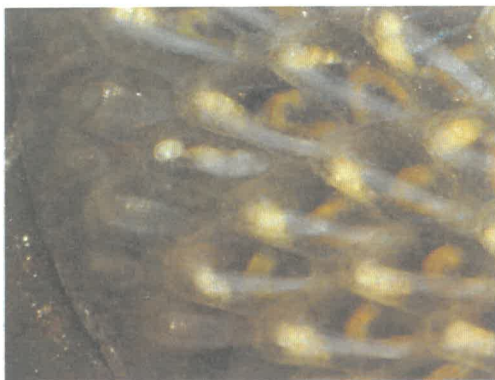

fig. 2: *Alcyonidium gelatinosum*

fig. 3: *Alcyonidium reticulum*

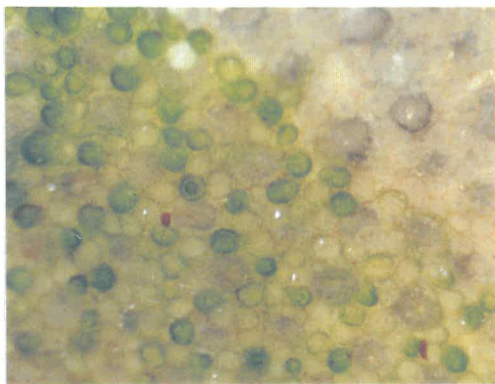

fig.4: *Alcyonidium hirsutum*

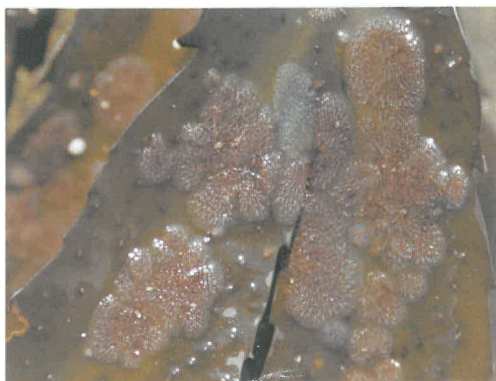

fig. 5: *Flustrellida hispida*

fig. 6: *Flustrellida hispida*

fig. 7: *Bowerbankia gracilis*

fig. 8: *Bowerbankia citrina*

fig. 9: *Bowerbankia citrina*

fig. 10: *Walkeria uva*

fig. 11: *Bowerbankia pustulosa*

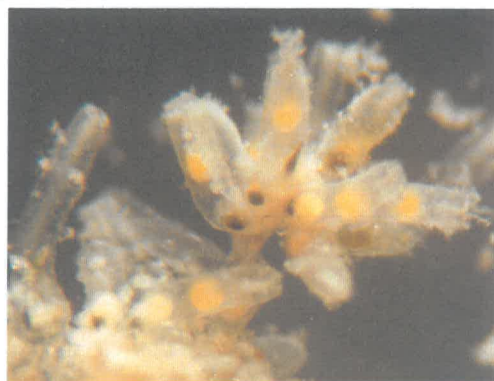

fig. 12: *Bowerbankia imbricata*

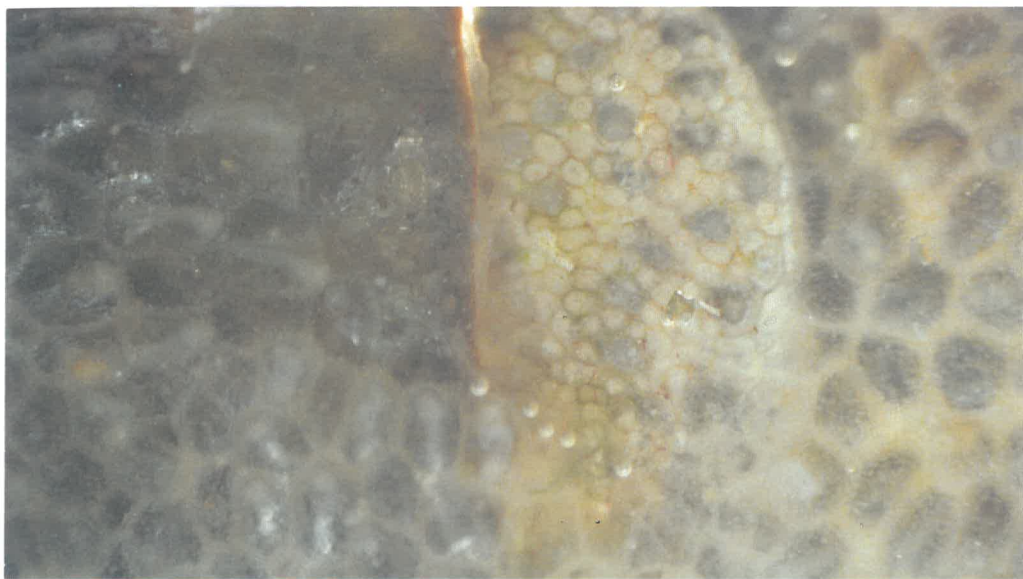

fig. 13: van links naar rechts *Alcyonidium gelatinosum*
A. hirsutum en *A. reticulum*.

fig. 14: *Walkeria uva*

Links 2 exemplaren *Lutraria lutraria*, rechts 2 exemplaren *Lutraria angustior*

Lutraria lutraria, *Lutraria angustior*, *Lutraria magna*

Literatuur

- Udekem d'Acoz, d', C., 1995. Echouage en massa de *Liocarcinus arcuatus* (Leach, 1814) sur la côte Belge en janvier 1994 remarques biométriques et liste des Épibiontes (Crustacéa, Decapoda, Brachiura, Portunidae). De Strandvlo, 15(1): 10-13
- Vanhaelen, M.-Th., 1996. Grote stranding van zeldzame krabbensoorten na de februaristorm 1996 aan de Westkust. De Strandvlo, 16(2): 62-69

Ter Yde, I
8870 Oostduinkerke

KORTE MEDEDELING

31429

Monodonta lineata aan de Westkust; vierde bericht

Bijna zes jaar na de eerste vondst van twee levende stevige tolhoorns *Monodonta lineata* te Koksijde (zomer 1996 – zie Vanhaelen, 1996, 1997, 2000) lag er in de afzettingsbocht ten zuiden van het strandhoofd van Ster der Zee (Koksijde) op 27 mei 2002 opnieuw een *M. lineata*. Spijtig genoeg spoelde ze leeg aan. De buitenkant van de horen is gedeeltelijk afgesleten, maar aan de binnenzijde is het parelmoer nog sterk glanzend. Ze is $\pm$ 2,1 cm breed x 2,1 cm hoog. Mogelijk betreft het een dier dat in 1996 ook met de bruinwieren aangevoerd werd op de Belgische Westkust, maar toen niet gevonden is.

Literatuur

- Vanhaelen, M.-Th., 1996. Stevige tolhoren, *Monodonta Lineata* (Da Costa, 1778) leven op het strand te Koksijde. De Strandvlo, 16(3): 97-99
- Vanhaelen, M.-Th., 1997. Hoe verging het de tweede *Monodonta Lineata* die verleden zomer in Koksijde aanspoelde? De Strandvlo, 17(2): 55-56
- Vanhaelen, M.-Th., 2000. *Monodonta Lineata* (Da Costa, 1778): derde bericht. De Strandvlo, 20(1): 36

M.-Th. Vanhaelen

Bryozoa verzameld tijdens de SWG-reis naar Dale (zuid-Wales) in april 2001

Hans De Blauwe

In april 2001 logeerde de SWG in Dale Field Centre. We waren vol lof over de accommodatie, het voedsel en de begeleiding. De stranden hadden een hoge aaibaarheidsfactor en volgens het vrouwelijk gezelschap, had de gids dat ook. Enkel voor schelpenliefhebbers vielen een aantal stranden tegen. Voor mosdiertjes was het evenwel een succesreis. Ik vond iets meer dan 80 soorten. Dit hoge aantal is vooral te danken aan een aantal aangespoelde plastic voorwerpen. 50 soorten vond ik levend ter plaatse, waarvan 4 soorten niet eerder van daar vermeld zijn. Aangespoeld plastic was bedekt met restanten van 57 soorten.

Ons zoekterrein was beperkt tot het lage strand en het ondiep sublitoraal, met name het hoogste deel van de Laminariazone. Dankzij intens onderzoek mag ik aannemen dat we een goed idee hebben van de mosdierfauna uit die zone. Buiten de lage waters werden ook mosdiertjes verzameld op aangespoelde wieren en plastic. De waarnemingen op plastic zijn niet verwerkt in de plaatselijke mosdierfauna, want ze kunnen zowel van nabij of van honderden kilometers ver afkomstig zijn. Waarnemingen op pontons in jachthavens reken ik bij ondiep sublittoraal.

Crothers (1966) somt in de Dale Fort Marine Fauna iets meer dan 80 soorten Bryozoa op. Nadien is er nooit een nieuwe bryozoalijst van dit gebied gepubliceerd.

Vele van de soorten opgenomen in die Marine Fauna komen sublitoraal voor, dus niet in de zone waar wij zochten. Wij bezochten ook enkele stranden die niet in de Marine Fauna zijn opgenomen, met name Little Haven, Broad Haven en Newgale. In de zestiger jaren gebruikte men voor identificatie het werk van Hincks "History of the British marine Polyzoa." Hincks behandelde vaak twee verschillende soorten als variëteiten van één soort. Vandaar dat enkele namen veranderd zijn. Dit wordt in de tekst verduidelijkt.

Bijna alle waarnemingen zijn van april 2001. Ik bezocht reeds in augustus 2000 de streek, enkele waarnemingen van toen zijn volledigheidshalve in de tekst vermeld.

Bryozoa van het lage strand en het ondiepe sublittoraal.

Alle soorten van het lage strand en het ondiepe sublitoraal die in de Marine Fauna staan of die wij vonden, worden overlopen. Soorten van dieper water, vermeld in de Marine

Fauna zijn niet opgenomen. Van één soort (*Flustra foliacea*) die in dieper water voorkomt werd één fragment van een kolonie gevonden, los aangespoeld op het strand van Marloes Sands.

Ctenostomata

Alcyonidium mytili **Dalyell** (fig 1), *Alcyonidium gelatinosum* (**Linnaeus**) (fig 2) en *Alcyonidium reticulum* (**Ryland & Porter**) (fig 3)

Ik vond korstvormende *Alcyonidium* op *Fucus serratus* te Dale Beach en op stenen te Dale Beach, Castlebeach Dale en Marloes Sands. *A. reticulum* is pas recent (Ryland & Porter, 2000) onderscheiden van *A. gelatinosum* en *A. mytili* en als nieuwe soort beschreven. Ik had daar nog geen weet van en kon dus niet bepalen welke soort(en) we precies aantreffen. Er is ook geen materiaal bewaard gebleven. Crothers vermeldt in de Marine Fauna onder een oude benaming *A. polyoum* (Hassall) op stenen. Van deze oude waarneming valt dus ook niet uit te maken om welke van de drie het gaat.

Alcyonidium reticulum komt algemeen voor in dit gebied, naast beide andere (Ryland & Porter, 2000).

Alcyonidium hirsutum (**Fleming**) (fig 4)

Waargenomen op het lage strand op *Fucus* te Dale Beach, op koraalwier te Marloes Sands en op roodwier te Castlebeach Dale.

Intermezzo:

Het lijkt me hier aangewezen om de kenmerken van de vorige 4 soorten op een rijtje te zetten, vooral omdat ik dit kan illustreren met een paar foto's. De determinatietabel in Hayward is niet bruikbaar voor het genus *Alcyonidium* (Ryland, pers. com.). Er dient ook opgemerkt dat het aantal tentakels geen goed kenmerk is want dit aantal hangt af van de groeiplaats en de voedselconcurrentie.

A. mytili (fig 1) komt voor op harde substraten zoals mosselen en stenen. De kolonie is zeer dun en doorschijnend, later dikker en ondoorschijnend. De tentakelkrans telt 15-17 tentakels, meestal 16. De laterale wanden zijn niet wit.

A. gelatinosum (fig 2) groeit steeds op *Fucus serratus*. De kolonie is niet goed afpelbaar. De zoïden zijn lang (0.5-0.8 mm). De tentakelkrans telt 18-21 tentakels, meestal 19 of 20. Embryo's zijn lichtgeel, in clusters van 6 of 7. De laterale zoïdenwanden zijn niet wit.

A. reticulum (fig 3) komt voor op stenen en schelpen en ook op *Fucus serratus*, ondoorschijnend wittig, lichtgeel of bruin. De kolonie is gewoonlijk goed afpelbaar. De zoïden zijn eerst doorschijnend, later hebben ze dikke witte laterale wanden, vooral dan in de herfst en in de winter. De zoïden zijn korter (0.3-0.5 mm). De tentakelkrans draagt 15-18 tentakels, meestal 18. Embryo's in de herfst en winter (in Bretagne vond ik ze ook in april) in clusters van 3 of 4, wit tot roze.

A. hirsutum (fig 4) komt voor op wieren, onder andere op *Fucus serratus*. Deze soort is direct te herkennen doordat rondom de zoïden een kring van kenozoïden (bolletjes) te zien is.

Fig. 13 toont van links naar rechts *A. gelatinosum*, *A. hirsutum* en *A. reticulum* samen op een stukje *Fucus serratus*. De fotos 2,3,4 en 13 zijn genomen van materiaal dat verzameld werd te Sillon de Talbert in Bretagne.

***Flustrellidra hispida* (Fabricius) (fig. 5, 6)**

Gevonden in augustus 2000 op *Fucus serratus* te Marloes Sands en Druidstone Haven en te Little Haven op een steen, wat een eerder uitzonderlijk substraat is voor deze soort. In april 2001 slechts gevonden te Dale Beach op *Fucus serratus*. Fig. 5 toont roodbruine kolonies *Flustrellidra hispida* op *Fucus serratus* met twee bleke kolonies *A. gelatinosum*.

***Bowerbankia gracilis* Leidy (fig. 7)**

Op het lage strand van Marloes Sands in augustus 2000 en op een steen te Dale Beach in april 2001.

***Bowerbankia citrina* (Hincks) (fig. 8 en 9)**

In augustus 2000 meerdere kolonies aangetroffen in een rotsspleet op het lage strand te Marloes Sands. Deze soort is in het voorjaar misschien niet opvallend aanwezig, want in april 2001 werd ze niet gevonden, ook niet in dezelfde rotsspleet te Marloes Sands.

***Amathia lendigera* (Linnaeus)**

Eén kolonie gevonden op 17 augustus 2000 op een aangespoeld *Laminaria*voetje op het strand van West-Angle Bay.

***Walkeria uva* (Linnaeus) (fig 10 en 14)**

Op het lage strand op Koraalwier te Dale Beach en Marloes Sands.

***Bowerbankia pustulosa* (Ellis & Solander) (fig 11), *Bowerbankia imbricata* (Adams) (fig 12) en *Bowerbankia gracillima* (Hincks)**

Deze soorten werden er in de zestiger jaren op het strand gevonden. Ik heb ze niet aangetroffen.

Cyclostomata

Tubulipora phalangea

Niet gevonden. Crothers vermeldt deze soort als zeldzaam te Little Bay in 1950.

***Crisidia cornuta* (Linnaeus)**

Komt voor op stenen te Marloes Sand. Werd ook gevonden op aangespoelde wieren (*Laminariavoet* en *Sacchorhiza*) te Marloes Sands.

***Filicrisia geniculata* (Milne-Edwards)**

Werd enkel op 17 augustus 2000 gevonden op een aangespoeld wier te West-Angle Bay.

***Crisia eburnea* (Linnaeus)**

Komt voor op het lage strand van Marloes Sands op *Laminaria hyperborea* en roodwieren en op het lage strand van Castlebeach Dale. Gevonden op aangespoeld roodwier te Martins Haven.

***Crisia aculeata* Hassall**

Leeft op *Laminaria hyperborea* te Marloes Sands.

***Crisia ramosa* Harmer**

Enkel een kolonie gevonden op *Sacchorhiza* te Marloes Sands.

***Crisia denticulata* (Lamarck)**

Zeer algemeen op het lage strand van Castlebeach Dale in rotsspleten. Aangespoeld te Marloes Sands (13/08/00) op carapace van spinkrab en op *Laminariavoet*, Marloes Sands (08/04/01) op *Sacchorhiza* en *Laminaria hyperborea* en West-Angle Bay (17/08/00) op *Laminariavoet*.

***Tubulipora lobifera* Hastings**

Niet vermeld in de Marine Fauna. Komt voor op stenen te Marloes Sands en te Castlebeach Dale.

***Plagioecia patina* (Lamarck)**

Vermeld in Marine Fauna als *Berenicea patina* (Lamarck). Leeft onder stenen in de Laminariazone te Castlebeach Dale.

***Dispirella hispida* (Fleming)**

Leeft onder stenen in de Laminariazone te Castlebeach Dale.

Cheilostomata

***Aetea anguinea* (Linnaeus)**

Te Marloes Sands algemeen op stenen, roodwieren, *Laminaria hyperborea* en *Saccharhiza*.

In augustus 2000 ook op verscheidene aangespoelde wieren en de carapace van een spinkrab te Marloes Sands en te West-Angle Bay.

***Scruparia chelata* (Linnaeus)**

In augustus 2000 op een aangespoelde poliepkolonie te Broad Haven, op *Scrupocellaria reptans* onder rotsen te Marloes Sands, op aangespoelde wieren te Marloes Sands en West-Angle Bay.

In april 2001 op stenen te Dale Beach, Castlebeach Dale en Newgale en op *Sacchorhiza* te Marloes Sands.

***Scruparia ambigua* (d'Orbigny)**

Enkel in augustus 2000 gevonden te Marloes Sands; 1 kolonie in een rotsspleet en 1 kolonie op een steen, in beide gevallen op het lage strand.

***Membranipora membranacea* (Linnaeus)**

Slechts één kolonie in situ op grote bruinwieren aangetroffen te Castlebeach Dale. Aangespoeld op bruinwieren ook slechts in kleine hoeveelheden gevonden en dit te Broad Haven op 12/08/00 en Martins Haven op 11/04/01. Deze soort was hier zeker niet algemeen.

***Conopeum reticulum* (Linnaeus)**

Deze soort komt voor op de pontons in de jachthaven van Neyland (17/08/00). In dit gebied is deze soort niet algemeen.

***Electra pilosa* (Linnaeus)**

Komt voor op wieren (*Sacchorhiza*, *Fucus*, *Laminaria*) en stenen te Marloes Sands, Caslebeach Dale, Newgale en West-Angle Bay.

***Chartella papyracea* (Ellis & Solander)**

In Newgale vonden we 1 kolonie aan de onderzijde van een grote steen op het lage strand.

***Callopora dumerellii* (Audouin)**

Aangespoeld te Marloes Sands op wieren in augustus 2000, slechts 1 kolonie. Leeft op stenen in de *Laminaria*zone te Castlebeach Dale.

***Callopora lineata* (Linnaeus)**

Typisch op wiersvoetjes (*Laminaria*), in augustus 2000 daarop aangespoeld te Broad Haven, Marloes Sands, West-Angle Bay en Druidstone Haven. Toen ook in situ te Marloes Sands aan de onderzijde van een rots en in april 2001 op *Sacchorhiza*.

***Callopora rylandi* Robin & Prenant**

Alhoewel algemeen, is hij niet vermeld in de Marine Fauna. Aangetroffen in augustus 2000 op stenen te Marloes Sands en op de binnenzijde van een lege *Patella* te Newgale. In april 2001 vonden we kolonies op *Sacchorhiza* en op stenen op het lage strand te Marloes Sands, stenen te Castlebeach Dale en West-Angle Bay.

***Cauloramphus spiniferum* (Johnston)**

Algemene soort die leeft op stenen en schelpen in de Laminariazone te Marloes Sands, Newgale, Castlebeach Dale en West-Angle Bay.

***Amphiblestrum auritum* (Hincks)**

In de Marine Fauna vermeld onder *Callopora aurita* (Hincks) met strandwaarneming te Slip Pier Beach te Dale. Niet gevonden.

***Bugula flabellata* (Thompson in Gray)**

Groeit doorgaans op andere mosdierpjes. Op stenen en *Laminaria hyperborea* te Marloes Sands en aangespoeld op plastic te Freshwater West.

***Bugula fulva* Ryland**

Leeft in de Laminariazone voornamelijk op stenen te Marloes Sands en Castlebeach Dale.

***Bugula stolonifera* Ryland**

Een typische havensoort die leeft op de pontons in de jachthaven van Neyland (augustus 2000).

***Bugula turbinata* Alder**

Leeft op stenen en in rotsspleten te Marloes Sands, Castlebeach Dale en Newgale.

***Bugula neritina* (Linnaeus) en *Bugula simplex* Hincks**

De Marine Fauna vermeldt de aanwezigheid van *Bugula neritina* en *Bugula simplex* in Milford Docks van juli tot september in 1958. Wij bezochten de jachthaven van Milford Haven en konden er geen enkele *Bugula* vinden. Ofwel waren we er te vroeg op het jaar, ofwel zijn deze soorten weer verdwenen, ofwel is de enorme vervuiling met koolwaterstoffen er de oorzaak van dat we er geen enkel mosdierpje aantreffen.

***Bugula plumosa* (Pallas)**

Een soort die er vroeger voorkwam en indien nog aanwezig nog moet te vinden zijn in het ondiep sublittoraal. Wij hebben die soort niet aangetroffen, misschien is hij op die tijd van het jaar nog niet duidelijk aanwezig.

***Dendrobeania murrayana* (Bean in Johnston)**

Niet gevonden. De Marine Fauna vermeldt een kolonie in 1914 en een fragment van een kolonie in 1962.

***Bicellariella ciliata* (Linnaeus)**

Leeft op stenen te Dale Beach en te Marloes Sands.

***Scrupocellaria reptans* (Linnaeus)**

Groeit in dikke matten onder grote rotsblokken op het lage strand van Marloes Sands, op stenen te Newgale en onder rotsblokken te Castlebeach Dale. Vaak enkele kolonies op aangespoelde wiervoeten en plastic.

***Scrupocellaria scrupea* Busk**

Marloes Sands op aangespoelde wieren (augustus 2000)

***Scrupocellaria scruposa* (Linnaeus)**

Groeit op allerlei substraat zoals *Flustra*, wieren, plastic. Steeds aangespoeld gevonden te Marloes Sands, Broad Haven en Freshwater West.

***Cribrilina cryptoecium* Norman**

Deze soort is in de Marine Fauna vermeld onder de naam *Cribrilina punctata* (Hassall). Hij komt algemeen voor op stenen op het lage strand te Marloes Sands en Newgale. Ik vond hem noordelijker ook te Fishguard en Mochras Shellisland. *Cribrilina punctata* (Hassall) is een sublitorale soort waarvan ik in augustus 2000 een kolonie vond te Mochras Shellisland in Noord-Wales.

***Celleporella hyalina* (Linnaeus)**

Algemene soort. Te Dale Beach op wieren en in een lege schelp, te Marloes Sands op *Sacchorhiza* en koraalwier. In augustus 2000 op aangespoelde *Laminaria*voetjes te Broad Haven, Marloes en West-Angle Bay.

***Chorizopora brongniartii* (Audouin)**

Op een steen in de *Laminaria*zone te Castlebeach Dale werden twee kolonies aangetroffen.

***Umbonula littoralis* Hastings**

Leeft op stenen op het lage strand en in de Laminariazone te Dale Beach, Castlebeach Dale, Marloes Sands (1 kolonie) en West-Angle Bay.

***Escharoides coccinea* (Abildgaard)**

In augustus 2000 op aangespoelde *Laminariavoetjes* te Marloes Sands en West-Angle Bay. In april 2001 op stenen en wieren in de Laminariazone te Marloes Sands.

***Escharella immersa* (Fleming)**

Gevonden op stenen op het lage strand te Castlebeach Dale en te Newgale.

***Cryptosula pallasiana* (Moll)**

Bijna elk strand dat bedekt is met keien of rotsen nabij de laagwaterlijn, herbergt deze soort. In augustus 2000 gevonden te Little Haven, Marloes Sands, Druidstone Haven en een stuk noordelijker te Fishguard. In april 2001 aangetroffen te Dale Beach, Marloes Sands, Newgale en West-Angle Bay.

***Schizoporella unicornis* (Johnston in Wood)**

Enkele kolonies op het lage strand op stenen te Marloes Sands, Newgale en West-Angle Bay.

***Phaeostachys spinifera* (Johnston)**

Vermeld in de Marine Fauna onder *Escharina spinifera* (Johnston). Ik vond hem steeds op stenen te Marloes Sands, Castlebeach Dale en algemeen te West-Angle Bay.

***Schizomavella hastata* (Hincks)**

Wij vonden hem op stenen op het lage strand te Newgale. In de Marine Fauna vermeld onder de naam *S. linearis* var. *hastata* (Hincks).

***Schizomavella linearis* (Hassall)**

Leeft op stenen te Dale Beach, Marloes Sands, Castlebeach Dale en Newgale.

***Microporella ciliata* (Pallas)**

Op een aangespoelde Laminariavoet te West-Angle Bay op 17/08/00. In april 2001 vond ik te Marloes Sands enkele kolonies op stenen en *Sacchorhiza* in de Laminariazone.

***Haplopoma graniferum* (Johnston)**

Niet vermeld in de Marine Fauna. Gevonden op stenen op het lage strand te Marloes Sands en Newgale.

***Cellepora pumicosa* (Pallas)**

Leeft op stenen in de Laminariazone te Castlebeach Dale.

***Celleporina hassallii* (Johnston)**

Leeft op stenen en de stelen van *Laminaria hyperborea* te Marloes Sands, Castlebeach Dale en West-Angle Bay. Aangespoeld gevonden op *Laminaria* te Dale Beach.

Bryozoa op aangespoeld plastic.

Hierna volgt een opsomming van de soorten per voorwerp. Af en toe staat tussen haakjes het aantal kolonies vermeld. Het is verbazingwekkend hoeveel soorten er op een stuk plastic kunnen staan, om dan nog niet te spreken van het aantal kolonies of het aantal zoiden.

op blauw plastic te Marloes Sands 08/04/01: *Cellaria fistulosa*, *Miroporella ciliata* (meest), *Hippothoa flagellum* (veel), *Hippothoa divaricata*, *Amphiblestrum flemingi*, *Chorizopora brongniarti*, *Plagioecia patina*, *Escharella immersa*, *Schizomavella linearis*, *Dipsolen obelia*, *Eurystrotos compacta*, *Disporella hispida*, *Callopora dumerellii*, *Pyripora catenularia*, *Aetea sica*, *Annectocyma major* en/of *Entalophoroecia deflexa*, *P. sarniensis*, *S. scruposa*, *S. scrupea*, *Smittoidea reticulata*, *Bicellariella ciliata*, *Parasmittina trispinosa*, *Escharina vulgaris*, *Turbicellepora avicularis*, *Tubulipora liliacea*, *Tubulipora penicillata*, *Escharella variolosa*, *Schizomavella auriculata*, *Schizomavella cuspidata*, *Fenestulina malusii* (2), *Schizoporella hesperia*, *Escharella ventricosa* (2), *Crisidia cornuta* (2), *Escharoides coccinea* (1), *Hippoporina pertusa* (2), *Puellina innominata* (1)

op fuikemmer te Newgale 10/04/01: *Cauloramphus spiniferum*, *Chorizopora brongniarti*, *Miroporella ciliata*, *Eurystrotos compacta*, *Escharoides coccinea*, *C. hyalina*, *C. hassallii*, *C. rylandi*, *C. lineata*, *Sc. chelata*, *S. linearis*, *Disporella hispida*, *Crisidia cornuta*, *Hippothoa spec*, *Schizomavella auriculata*, *Tubulipora liliacea*, *C. pumicosa*, *E. immersa*, *C. eburnea*, *M. nitida* (3)

op fuikemmer te Broad Haven: *C. hassallii*, *E. coccinea*, *E. pilosa*, *S. scruposa*, *T. lobifera*, *S. reptans*, *Schizomavella hastata*.

op bidon te Newgale: *E. coccinea*, *C. pumicosa*, *M. ciliata*, *S. chelata*, *C. hyalina*, *D. hispida*, *Parasmittina trispinosa*, *C. brongniarti*, *Pyripora catenularia*, *S. reticulata*, *A. flemingi*, *D. obelia*, *E. variolosa*, *M. nitida*, *P. patina*, *S. linearis*, *Buskea dichotoma* (1), *Puellina venusta* (1), *T. avicularis*, *Echarina vulgaris* (1), *Schizoporella hesperia*.

fuikemmer Freshwater West 12/04/01: *S. scruposa*, *E. pilosa*, *E. immersa*, *C. reticulum*, *Ch. brongniarti*, *E. coccinea*, *A. sica*, *M. ciliata*, *E. compacta*, *S. linearis*, *D. hispida*, *D. obelia*, *C. hassallii*, *S. reticulata*, *P. trispinosa*, *Hippothoa flagellum*, *F. malusii*, *S. cuspidata*, *C. hyalina*, *Figularia figularis*, *S. chelata*, *B. flabelata*, *C. pumicosa*, *Hippoporina pertusa* (enkele zoidenfragmenten), *P. patina*, *P. innominata*, *S. landsborovii*, *E. deflexa* en/of *Annectocyma major*, *E. ventricosa*, *Crisia aculeata*, *Beania mirabilis* (1 zoide)

Zoals reeds aangehaald in de inleiding kan het plastic zowel van dichtbij als van honderden kilometers ver afkomstig zijn. We kunnen bijgevolg niet zomaar aannemen dat al deze soorten in het door ons bezochte gebied leven. Het onderzoek van plasticbegroeiing is wel van belang om moeilijk te vinden soorten te leren kennen (diepwatersoorten) of om een referentieverzameling uit te breiden.

Plastic kan belangrijk zijn voor uitbreiding van het leefgebied van sommige soorten. De meeste losgelaten bryzoalaren overleven slechts enkele uren vrij zwemmend in het water en moeten dus snel een geschikt substraat vinden om zich vast te hechten. Ver komen ze dus niet. Als een kolonie kan meereizen met een stuk plastic en zijn larven later vrijlaten, dan kan een veel grotere afstand overbrugd worden.

Summary

The Bryozoa collected during a stay in April 2001 at Dale Field Centre, Pembrokeshire, Wales are listed and discussed.

Literatuur

- Crothers, J.H., 1966. Dale Fort Marine Fauna. Supplement to Volume 2 of Field Studies. Field Studies Council London. 169 pp.
- Hayward, P.J., & J.P. Thorpe, 1995. Some British species of *Schizomavella* (Bryozoa: Cheilostomata). *J. Zool., Lond.* **235**, 661-676.
- Hayward, P.J., & Ryland, J.S. (1998). Cheilostomatous bryozoa part 1. Aeteoidea-Cribilinoidea. *Synop. Br. Fauna. (N.S.)* No 10: 1-367.
- Hayward, P.J., & Ryland, J.S. (1999). Cheilostomatous bryozoa part 2. Hippothooidea-Celleporidea. *Synop. Br. Fauna (N.S.)* No. 14: 1-416.
- Hayward, P.J., 1985. Ctenostome bryozoans. *Synop. Br. Fauna (N.S.)* No. 33: 1-169.
- Hayward, P.J., & J.S. Ryland, 1985. Cyclostome bryozoans. *Synop. Br. Fauna (N.S.)* No. 34: 1-147.
- Hayward, P.J., & J.S. Ryland, 1996. Handbook of the Marine Fauna of North-West Europe. Oxford: Oxford University Press, 800p.
- Ryland J.S., & J.S. Porter, 2000. *Alcyonidium reticulum* sp. nov., a common intertidal Bryozoan from south-west Britain. *J. Mar. Biol. Ass. U.K.* (2000), **80**, 563-564.

**Watergang 6
8380 Dudzele**

De gladde kiezelkrab *Ebalia tumefacta* (Montagu, 1808) voor het eerst aangespoeld op het strand van Koksijde, Ster der Zee

Marie-Thérèse Vanhaelen

Vanaf half juni 2002 spoelden er bijna dagelijks volledige vervellingen van de breedpootkrab *Portumnus latipes* aan; vooral te Koksijde (Ster der Zee) kon je er veel vinden met de karakteristieke witte vlek. Dit was ook weer het geval op 25 juli 2002. De talrijke schilden van vooral *Liocarcinus holsatus* en *P. latipes* lagen op dikke bedden van lege schelpkokers *Lanice conchilega* en zeedraad *Laomedea* spec. Terwijl ik me concentreerde op 'witte vlekken' zoals een kruisvorm, een spookje, een rog en dergelijke werd mijn aandacht ineens gewekt door een opvallend roze, bol krabbetje, niet veel groter dan een erwt. Maar het was bijna ruitvormig, met slechts een kleine afstand tussen de oogjes! Dus een *Ebalia*... Toen ik het opraapte, was het dadelijk te merken dat het zeer vers was, maar ik achtte het dood. Na nog wat verder uitzoeken van de aanspoelselbank flitste me 'mogelijk tumefacta?' door het hoofd. Neen, dit krabbetje had ik nog nooit in levende lijve gezien. Alleen de afbeeldingen uit Adema (1991) waren me bekend. Gelukkig had ik het krabbetje in een 'filmpotje' met zeewater gedropt, want bij thuiskomst bleek het wel degelijk levend!

Ik had het krabbenboek bij de hand en vergewiste me ervan dat het inderdaad een glad kiezelkrabbetje *Ebalia tumefacta* (fig. 1) was. De carapax is rozerood, de segmenten van het abdomen (achterlijf) zijn afwisselend roze en roomkleurig, de vorm van het schild is ± achthoekig (doch geen regelmatige achthoek, eerder een ruitvorm met vier afgeknotte punten) wat breder dan lang: 10,7 mm x 9,5 mm, in het midden van het schild zie je een van rostraal naar caudaal verlopende opstaande richel en duidelijke 'bochels', op de branchiale regionen. (Zie Adema, 1991).

Het diertje leefde nog vier dagen in een bakje met wat zeewater, kiezelstjes en fijn wier. Als je dichtbij luid praatte reageerde het met een dreighouding, ook bij plotse schaduwen richtte het zich op dezelfde manier op; als je het aanraakte of opnam trok het loop- en scharpoten dicht tegen zich aan en het hield zich schijn dood, zodat het op een kiezelsteentje leek, net zoals bij de vondst; vandaar ook haar naam: gladde 'kiezel'-krab.

Ebalia tumefacta is bekend van de getijdenzone tot een diepte van 155 meter; in de zuidelijke Noordzee is ze gevonden op diepten van 20 tot 40 meter. Ze leeft op stenige bodems, schelpgruis, kiezel of grof zand. (Adema, 1991)

De soort is niet zeldzaam in de zuidelijke Noordzee; ze werd er verschillende malen aangetroffen (Adema, 1991). In Nederland spoelder er éénmaal 19 exemplaren, onder

andere levende, aan bij Scheveningen-Noord, na een rampzalige westerstorm van februari 1953. A. Annys vermeldt dat *E. tumefacta* in bijvangsten van Belgische vissers werd aangevoerd uit zee in grof gruis (Annys, 1986). C. d'udekem d'Acoz beschrijft enkele exemplaren die hij verzamelde in Bretagne op stranden van Ile Calot, Roscoff en St.-Lunaire (d'Udekem d'Acoz, 1988).

Het aanspoelen van *Ebalia tumefacta* in de onmiddellijke nabijheid van het strandhoofd van Ster der Zee lijkt me zeer logisch aangezien de ruimte tussen de rotsblokken, bedekt met schelpgruis en massa's schelpkokerwormen de geschikte bodem vormen voor deze soort. Het uitblijven van strenge winters, gedurende de laatste jaren is ook een mogelijke verklaring dat dit krabbetje nu zo dicht op onze kust voorkomt.

Summary

A live specimen of *Ebalia tumefacta* (Montagu, 1808) is reported from the beach of Koksijde. This is the first record of a stranded specimen on the Belgian coast.

Literatuur

- Adema, J.P.H.M., 1991. De krabben van Nederland en België. Leiden: Nat. Hist. Mus., 45-48.
- Annys, A., 1986. Krabben in bijvangsten van Belgische vissers. De Strandvlo, 6(2): 60-62.
- Udekem d'Acoz, d', C., 1988. Seconde note sur les crustacés décapodes de la Bretagne. De Strandvlo, 8(4): 181-182

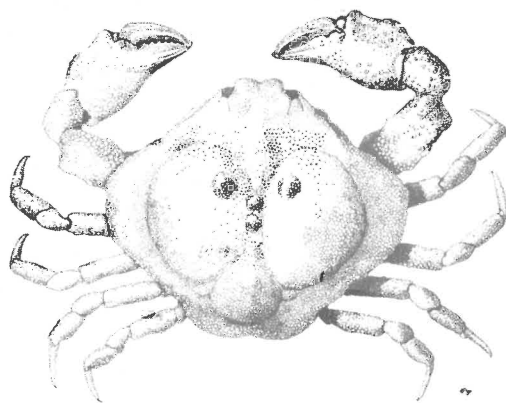

Fig. 1: *Ebalia tumefacta* (Naar: Adema, J.P.H.M., 1991)

Ter Yde, I
8870 Oostduinkerke

Enkele interessante vondsten van mollusken aan de Westkust tijdens de winter 2001-2002

Marie-Thérèse Vanhaelen

- De strandgaper *Mya arenaria* spoelde weer talrijk aan:

Vindplaats	Datum	Toestand	Grootte	Vinder
DP	13-09-01	1 vers dood doublet	5 cm	MV
KOK	18-11-01	1 vers dood met vleesresten	4,6 cm	MV
DP	28-11-01	1 vers leeg doublet	± 9 cm	KV
DP	16-12-01	1 vers leeg doublet	10 cm	MV
DP	24-12-01	5 doubletten: 1 levend, 1 vleesresten, 3 leeg	10,8 ; 9 ; 8,8 ; 8,2 en 7 cm	MV
KOK	-12-01	1 vers leeg doublet	8,5 cm	MJ

- Opnieuw werd één vers leeg doubletje van de Noorse hartschelp *Laevicardium crassum* (1,7 cm) gevonden door Koen Verschoore begin januari 2002 in De Panne.
- Op 28 november 2001 vond Koen Verschoore ook één doublet *Dosinia exoleta* van 3,2 cm, één levend aangespoelde grote mantelschelp *Pecten maximus* van 8cm en tevens een verse diepe klep van die soort met een opvallende monstrositeit (8cm), 1 intacte klep *Lutraria magna* van ± 10 cm (fossiel) en 1 intacte blauwe, oude klep *Pholas dactylus* van 13 cm, dit alles op het Westhoekstrand in De Panne
- Van de wijde mantel *Aequipecten opercularis* vond ik enkele levende en verse exemplaren die reeds opmerkelijk groter zijn dan die van de vorige verse strandingen aan de Westkust:

Vindplaats	Datum	Toestand	Grootte
KOK	2-05-01	1 levende	4 cm
SIB	13-09-01	1 dood met vleesresten	4,7 cm
ODK	7-11-01	1 levende	4,4 cm
SIB	5-12-01	1 verse diepe klep	4,5 cm
DP	23-12-01	1 verse diepe klep	4,5 cm
DP	14-01-02	1 verse diepe klep	4,3 cm

Alle exemplaren boven 4 cm vertonen lichte tot opvallende schelpmisvormingen.

- Een kleine heropflakking van *Solen marginatus* deed zich voor; ik kon 8 jonge, verse doubletjes van 7,1 cm tot 8,2 cm verzamelen in de vloedlijn, van begin Sint-Idesbald (Ster der Zee) tot eind De Panne (Westhoek) tussen 3 december 2001 en 3 februari 2002. Dit is maar een speldenprikje in vergelijking met de grote februari-stranding 1997, waarvan tot op heden 838 exemplaren geteld zijn, navondsten inbegrepen.
- Na bijna twee jaar totale afwezigheid op het strand van verse *Ensis arcuatus*, de grote zwaardschede (laatste vondst: 17-01-2000, ODK) spoelen opnieuw verse doubletjes aan van deze soort:
- Op 11 november 2001 lag in De Panne het eerste; het had een lengte van 10,9 cm. Op 23 december 2001 vond Nathal Severijns er 10 tijdens onze eindejaarsexcursie. Nadien zette deze trend zich verder tot nu 28 juli 2002. Er zijn reeds 32 verse *Ensis arcuatus* geteld; vindplaatsen DP, SIB, KOK; lengtes: van 8,3 cm tot 12,3 cm. Hopelijk komt er een langzaam herstel van deze soort op gang, na de overrompelende invasie van *Ensis directus*.

Ter Yde, I
8870 Oostduinkerke

OPROEP

Er zitten dit jaar, toch aan de oostkust, erg veel "steurs" tussen de garnalen. Het gaat niet om de ringsprietgarnaal *Pandalus montagui*, waarvan er af en toe wel eens eentje te zien is, maar om *Palaemon serratus*.

Zouden de lezers eens kunnen rondkijken en rondvragen in hun buurt (professionele en amateurgarnaalvisser, viswinkels aan de kust)?

- Werd dit overal aan de kust vastgesteld?
- Gaat het ook om dezelfde soort?
- Hoe groot zijn ze ongeveer? Zijn er grootteklassen te onderscheiden?
- Hoelang is dit al aan de gang?
- Hebben vissers dat vroeger ooit al vastgesteld?
- Wat gebeurt er mee? Worden ze verkocht tussen de garnalen of apart? Indien apart, tegen welke prijs t.o.v. de garnalen?
- Hoeveel ongeveer in verhouding tot de gewone garnalen (gewicht per gewicht, of aantal steurs per kg garnaal)

Dank bij voorbaat

Guido Rappé
guido.rappe@br.fgov.be

Eerste vangst van *Micropogonias undulatus* (Linnaeus, 1766), een Amerikaanse vis, in Belgische en Europese wateren

Guido Rappé

Inleiding

De garnaaltreiler 0.100 ving in de nacht van 16 op 17 augustus 1998 een visje dat hen totaal niet bekend was. Het dier werd levend en wel naar het Stedelijk Noordzee-aquarium gebracht en daar nog enige tijd in leven gehouden. Eddy Eneman, vaste medewerker van het aquarium had heel wat moeite om het visje te determineren. Uiteindelijk besloot hij dat het moest gaan om een zeeraaf *Sciaena umbra* (Linnaeus, 1758), een lid van de familie van de ombervissen (Sciaenidae) (Eneman, 1998).

Achteraf werd duidelijk waarom de identificatie van dit specimen zo moeizaam verliep: het gaat om een Amerikaanse soort die in de gebruikelijke literatuur over de (West-) Europese vissen niet terug te vinden is: *Micropogonias undulatus* (Linnaeus, 1766), die in het Engels «Atlantic croaker» heet.

Deze juiste indentiteit was mij al enige tijd gekend, maar nog niet officieel rechtgezet. Dit is wel nodig, omdat anders het oorspronkelijk bericht een eigen leven gaat leiden en – ten onrechte – doordringt in bijv. buitenlandse literatuur. Zelfs met een gepubliceerde rechtzetting is dit gevaar niet volledig uit te sluiten.

Micropogonias undulatus behoort eveneens tot de Sciaenidae (ombervissen) en lijkt erg sterk op de zeeraaf. De verwarring is daarom zeer voor de hand liggend.

Ombervissen zijn een familie van warmgematigde, subtropische en tropische wateren en zijn niet echt gewoon in de Noordzee. In het Noordoost-Atlantisch gebied, met inbegrip van de Middellandse en Zwarte Zee, komen zeven soorten voor (Chao, 1986). Twee hiervan komen niet noordelijker voor dan Marokko, vier soorten bereiken de Golf van Gascogne en slechts één hiervan bereikt af en toe ook noordelijker wateren: de gewone ombervis *Argyrosomus regium*, die tot in IJsland is waargenomen en ook in de Noordzee onregelmatig opduikt.

Aan de andere kant van de oceaan is het beter gesteld met de familie: in het Noordwest-Atlantisch gebied komen een twintigtal soorten voor (Chao, 1978). Hiervan is de voorliggende soort een populaire vertegenwoordiger.

Beschrijving

Het lichaam is langwerpig. De rugzijde is gewelfd, de buikzijde nagenoeg recht. De kop is duidelijk kegelvormig. De mond is onderstandig. Op de onderkaak staan 3 tot 5 paar korte kindraden. Het lichaam vertoont een zilvergrijze tot bronzen kleur met donkere golvende schuine banden, en vertoont een iriserende werking. Vooral op de kop is dit

sterk. Het preoperculum heeft een sterk gezaagde achterrand. Mooie volwassen exemplaren zijn 55 cm lang (tot 70 cm) en wegen niet meer dan 2,5 kg.

De dorsaalvin is tweeledig : de eerste heeft 10 harde stekels, de tweede 1 harde en 27 zachte stralen. De anaalvin heeft 2 harde en 8 zachte stralen.

Verspreidingsareaal en ecologie

De soort komt voor langs de oostkust van Noord-Amerika en in het Caraïbisch gebied. Langs de Atlantische kust loopt de verspreiding van Florida (ten noorden van Cape Canaveral) in het zuiden tot Massachusetts in het noorden. In de visrijke Gulf of Maine ontbreekt ze (Bigelow & Schroeder, 1953). In het Caraïbisch gebied komt ze voor van het noorden van Mexico tot het noorden van de Golf van Mexico, ook tot Florida, maar met uitzondering van het zuidelijk gedeelte van het schiereiland. Daarnaast is er zuidelijker in de Atlantische oceaan ook nog een verspreidingsgebied in Zuid-Brazilië/Noord-Argentinië (Robbins & Ray, 1986).

De vis trekt als postlarve de estuaria aan de Amerikaanse oostkust binnen. Oudere vissen bevinden zich 's winters uit de kust (maar nooit dieper dan 100 m) en migreren terug naar de kustwateren om in baaien en estuaria het voorjaar, de zomer en de herfst door te brengen.

De vissen worden gewoonlijk niet ouder dan vier jaar. Het is een demersale soort van zandige en modderige bodems, die het vooral op benthische organismen heeft gemunt. De soort is erg gegeerd in de keuken en vertoont (bijna onvermijdelijk) tekenen van overbevissing. Er wordt ook relatief veel onderzoek op gedaan, zowel vanuit de puur wetenschappelijke hoek (biochemie, fysiologie, endocrinologie) als vanuit economisch oogpunt, het visserijbeheer.

Een zoveelste Amerikaanse exoot in Europa

Wat doet dit levend exemplaar van een Amerikaanse soort van kustwateren in de Noordzee? De meest waarschijnlijke uitleg is dat het visje, eventueel zelfs als larve, in meegekomen met ballastwater. Schepen die leeg de Atlantische Oceaan moeten oversteken, hebben graag wat stabiliteit. Dat bekomen ze door in speciale ruimen zeewater op te slaan in de vertrekhaven en dit in het zicht van de haven van bestemming weer overboord te pompen. Een estuariene soort als *Micropogonias undulatus* is dan geen verrassing als verstekeling. Voor de Belgische kust passeert een van de drukste scheepvaartroutes ter wereld, tussen het Kanaal en de wereldhavens van Antwerpen, Rotterdam, Hamburg,...

Ook andere Amerikaanse soorten hebben dit al voorgedaan: de Amerikaanse boormossel *Petricola pholadiformis*, de blauwe zwemkrab *Callinectes sapidus*, het Zuiderzeekrabbetje *Rhitropanopeus harrissii* om slechts de gekendste voorbeelden te noemen, terwijl dit vermoeden ook bestaat bij bepaalde borstelwormen.

Het verhaal van *Micropogonias undulatus* kreeg onlangs zelfs een vervolg: een tweede vondst werd in 2001 gedaan op een schorre van de rechteroever van de Zeeschelde (poster M. Stevens et al., studiedag KBIN op 14 december 2002), alsof de vis nog eens extra wilde bevestigen dat hij zich in estuaria goedvoelt.

We zullen moeten afwachten wat de toekomst brengt. Als dit fenomeen zich vaak genoeg voordoet, zou zich deze vreemdeling wel eens blijvend kunnen vestigen. Vanzelfsprekend is dit niet. Het is het Zuiderzeekrabbetje wel gelukt. De blauwe zwemkrab duikt in Nederlandse brakke wateren wel af en toe op, maar het lijkt er op dat het telkens om nieuwe aanvoer gaat, niet om lokale nakomelingen.

Als Nederlandse naam voor *Micropogonias undulatus* stel ik voor «Amerikaanse zeeraaf» te gebruiken, om de gelijkenis met de Europese zeeraaf *Sciaena umbra* in de verf te zetten en tegelijk kenbaar te maken dat het om een exotische soort gaat.

Speciale dank aan dr D. Nolf (KBIN) voor hulp bij de determinatie.

Literatuur

- Bigelow, H.B. & W.C. Schroeder, 1953. Fishes of the Gulf of Maine. Fishery Bulletin of the Fish and Wildlife Service, 53: 1-577.
- Chao, L.N., 1978. A Basis for Classifying Western Atlantic Sciaenidae (Teleostei: Perciformes). NOAA Technical Report Circular 145, 64 pp.
- Chao, L.N., 1986. Sciaenidae. In Whitehead P.J.P. et al. (eds). Fishes of the North-eastern Atlantic and the Mediterranean/Poissons de l'Atlantique du Nord-Est de la Méditerranée. UNESCO, Paris, Vol II: 865-874.
- Eneman, E., 1998. De zeeraaf *Sciaena umbra* (Linné, 1758) in de Belgische kustwateren gevisd ((Pisces, Sciaenidae). De Strandvlo, 18 (3) : 108-110.
- Robins, C.R. & C.G. Ray, 1986. A Field Guide to Atlantic Coast Fishes of North America. Houghton Mifflin Company, Boston.

Guido Rappé
Kapelstraat 3
9910 Ursel

Boekbespreking

Foster-Smith, J. (ed.), 2000. The Marine Fauna and Flora of the Cullercoats District. Marine Species Records for the North East Coast of England. 2 Vols. University of Newcastle upon Tyne, & Penshaw Press, Sunderland, xiv + 545 pp (Vol. 1), ix + 561 pp (Vol. 2). ISBN set 0-9530967-4-2; ISBN Vol. 1 0-9530967-2-6; ISBN Vol. 2 0-9530967-3-4.

(kan besteld worden via de boekhandel of rechtstreeks bij The Dove Marine Laboratory, Cullercoats, North Shields, Tyne & Wear NE 30 4PZ, Verenigd Koninkrijk.)

De Engelsen hebben een grote traditie als het op 'natural history' aankomt. De voorliggende uitgave is daar een voorbeeld van. De Cullercoats district komt grosso modo overeen met de Noordzeekust van Northumberland, Tyne and Wear en Cleveland, van Redcar in het zuiden ($54^{\circ}37'N$), ten zuiden van de monding van de Tees rivier, tot Berwick upon Tweed in het noorden ($55^{\circ}47'N$), aan de monding van de Tweed rivier, zich oostwaarts uitstrekkend tot de nulmeridiaan. Dit is een strook van 200 km lang en tot 100 km in zee, in het westelijk deel van de centrale Noordzee.

Waarom een boekbespreking over een gebied zo ver van ons bed? De streek is de Strandwerkgroep niet onbekend. Helaas was het boek nog niet verschenen toen de Strandwerkgroep hier zijn meerdaagse uitstap had, ongeveer halfweg de beschouwde kust, in april 2000 (zie De Blauwe, 2001; Severijns, 2002). Bovendien is het altijd interessant om op de hoogte te zijn van de faunagebieden rondom ons.

Zoals de ondertitel van het tweedelige boek vermeldt, wordt de kennis betreffende de mariene biota van de regio samengevat en geüpdatet. Het is namelijk niet de eerste 'Marine Fauna and Flora of the Cullercoats District'. De vorige editie verscheen in losse fascicules tussen 1963 en 1989.

Het boek verscheen tussen de viering van een eeuw biologisch station, opgericht te Cullercoats in 1897 en de start van een nieuw millennium. Dove Marine Laboratory is een begrip in de streek en gekend in heel het Verenigd Koninkrijk. Mariene taxonomen en ecologen met klinkende namen zijn aan deze kust actief geweest: Thompson, Alder, Johnston, Hancock, Norman, ... om slechts enkele van de oudsten te noemen.

Deze nieuwe catalogus verzamelt alle oude en nieuwe kennis in twee banden, die tegelijkertijd verschenen zijn: gepubliceerde en ongepubliceerde gegevens betreffende 2400 mariene soorten van Noordoost-Engeland, uit een waaier aan biotopen, van estuaria en brakwaterplassen, stranden en rotskusten tot de open zee. In het gebied

liggen meer dan 50 type-localiteiten, dit zijn de plaatsen waar een nieuwe soort voor de wetenschap het eerst werd ontdekt.

In principe bestrijken de twee volumes alles wat in zee leeft in het beschouwde gebied. Toch zijn er belangrijke en minder belangrijke hiaten.

Ontbrekende groepen zijn o.a. het fytoplankton en de mariene zwammen. De macrowieren worden wel gepresenteerd. Het zooplankton, dat een apart hoofdstuk kreeg, behandelt alleen de grotere, meercellige vertegenwoordigers. Van de dieren zult u ook tevergeefs zoeken naar de Platyhelminthes (platwormen en aanverwanten), Nematoda (rondwormen), Nemertea (nemertinen of snoerwormen), Tardigrada (mosbeertjes), Hemichordata (eikelwormen en dergelijke) en de Tunicata (manteldieren). Vooral dit laatste is jammer, omdat het meestal opvallende soorten betreft. Verder werden alle Insecta, Diplopoda en Chilopoda geweerd, hoewel ze wel in de eerdere versie voorkwamen. Ze worden in deze editie echter niet als mariene soorten beschouwd.

Deze uitgave is een interessante aanwinst om op een snelle en overzichtelijke manier toegang te verkrijgen tot de kennis en de literatuur betreffende de mariene biodiversiteit van dit deel van de Noordzee. Het is ook een werk om jaloers op te zijn. Ik heb er altijd van gedroomd over een dergelijke uitgave te kunnen beschikken voor de Belgische kust, die slechts een derde zo lang is en hoogstens half zo breed. Nu alweer tien jaar geleden heb ik hiervoor ooit een voorzet gegeven (Rappé, 1992). Daar is toen geen reactie op gekomen. In vergelijking met toen liggen de kaarten nu echter veel gunstiger. De Conventie betreffende de Biologische Diversiteit (Rio de Janeiro, 1992) heeft het begrip biodiversiteit op de internationale en nationale agenda's geplaatst. De vraag vanuit de overheid naar kwaliteitsvolle gegevens en de toegankelijkheid ervan klinkt ook in ons land steeds luider. Mariene biologie heeft het laatste decennium ook veel steun gekregen. Er zijn bij het Bestuur Mathematisch Model Noordzee (BMM) extra personeelsleden aangeworven en het Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek (IZWO), hervormd tot het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ), heeft een nieuw elan gevonden. Wellicht is nu de tijd rijp om dit voorstel opnieuw te overwegen.

De Blauwe, H., 2001. Mosdierjies (Bryozoa) van Northumberland, SWG-reis april 2000. De Strandvlo, 21 (1): 13-35.

Rappé, G., 1992. MARBEL, a plea for a catalogue of the Belgian marine fauna. In J.L. Van Goethem & P. Grootaert (eds), 1992. Faunal inventory of sites for cartography and nature conservation. Proceedings of the 8th International Colloquium of the European Invertebrate Survey, Brussels, 9-10 September 1991. Royal Belgian Institute of Natural Sciences, Brussels: 239-242.

Severijns, N., 2002. Verslag van de reis naar Newton-by-the-Sea, Northumberland, Engeland, (15-23 april 2000). De Strandvlo, 22 (2): 45-68.

Guido Rappé

POEZIE

zeegezicht

net nog de zee gezien: een flitsbericht
van de hellingen van de zon
zo blitst het handspiegeltje van de Heer

alle tijd is tijdloos, het getij
uiteindelijk een blijde doodstijding

hand beweegt over het land
en licht schroeit het papier
tot een brand van lichte gedachten

dichten is landmeten
van de gouden rand die je scheidt
in toon en waarde van maatschappij
en veiligheid:
en dichten is ook zandweten
en geheugen van vuur
kapot als het gezicht
van de zee

Breyten Breytenbach
uit: De zee, de zee
Gedichten uit de hele wereld
Verzameld door Kathinka van Dorp
uitgeverij: Van Gennep-Novib-NCOS, 1998

De Strandwerkgroep is lid van:
Vzw Natuurpunt
Bond Beter Leefmilieu

natuurpunt

Jeugdherberg "De Ploate"

Langestraat 82, 8400 Oostende
Tel. 059/80.52.97

Verzorgt voor u:

- ❖ Natuureducatief maatwerk voor individuele leden, gezinnen, groepen en scholen (volgens leeftijdsgroepen, budget en aangevraagd thema).
- ❖ Volledige uitgewerkte dag, halve dag uitstappen en meerdaagse verblijven.
- ❖ Geleide strandwandelingen.
- ❖ Inrichten van studiedagen, kadervorming, congressen, seminars en vergaderingen.
- ❖ Alles inbegrepen-programma's: volpension accommodatie, uitstappen, opdrachten, werkbladen, didactisch en educatief materiaal, documentatie en een degelijke begeleiding door onze gidsen.

Groene winkel, natuur-infocentrum en vogelasiel.

SIGHTS OF NATURE

DE PUTTER

Nieuw adres !!!

**Pieter de Conincklaan 108
8200 Brugge - Sint Andries**
Tel.: 050/31.50.01 - Fax : 050/31.68.47

Het adres voor de natuurliefhebber :

- Verrekijkers
- Sterrekijkers
- Telescopen
- Statieven
- Stereomicroscopen
- Sportieve kledij
- Loupen
- Microscopen
- Nestkassen
- Kompaspen
- Laarzen
- C.D.'s met natuurgeluiden
- Geschenkartikelen

Bezoek onze Showroom. Je vindt er de grootste keuze aan optisch materiaal, aan de voordeligste prijzen
Vergelijk en test het materiaal in een natuurvriendelijk kader. Rechtstreekse observatie in de tuin.

